

OSNOVNA ŠOLA POLJANE

Poljane 100, 4223 Poljane

MLADI RAZISKOVALCI ZA RAZVOJ POLJANSKE DOLINE

RAZISKOVALNA NALOGA

LEGENDE NA POLJANSKEM

Tematsko področje: SLOVENŠČINA

Avtorice:

Brina Frlan, 7. razred

Nina Jereb, 7. razred

Tadeja Kržišnik, 7. razred

Mentorica:

Bernarda Pintar, prof. angleščine in slovenščine

Poljane, april 2020

Brina Frlan, Nina Jereb, Tadeja Kržišnik: Legende na Poljanskem, OŠ Poljane 2020

Raziskovalna naloga je bila opravljena na Osnovni šoli Poljane.

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD Osnovna šola Poljane, 2019/2020

KG Legende/Poljane

AV FRLAN Brina, JEREB Nina, KRŽIŠNIK Tadeja

SA PINTAR Bernarda

KZ OŠ Poljane, Poljane 100, 4223 Poljane nad Škofjo Loko

ZA Osnovna šola Poljane

LI 2020

IN LEGENDE NA POLJANSKEM

TD Raziskovalna naloga

IJ SL

JI EN

AI Namen raziskovalne naloge je bil ugotoviti, koliko učenci naše šole in njihovi starši vedo o legendah, njihovem izvoru ter širši rabi izraza na Poljanskem.

POVZETEK

Raziskovanje legend se začne s teoretičnim delom, za katerega smo predelale veliko literature in tako pojasnile pojem legenda v ožjem in širšem smislu. Najprej smo se osredotočile na izvirni pomen – življenje svetnikov. Popisale smo cerkve na Poljanskem, ki so poimenovane po svetnikih, in prebirale življenjepise svetnikov ter legende, povezane z njimi. Dotaknile smo se tudi znanih Poljancev, ki bi jih tudi lahko poimenovali z izrazom legenda. V praktičnem delu smo obiskale rojstno hišo dveh članov legendarne slikarske družine Šubic. Sestavile smo dva anketna vprašalnika, s katerima smo želele ugotoviti, v kolikšni meri učenci in odrasli poznajo poljanske legende. Za mnenje smo povprašale našo učiteljico slovenščine. V empiričnem delu smo s pomočjo obdelave anketnega vprašalnika in intervjuja potrdile oziroma ovrgle hipoteze, ki smo jih postavile na začetku raziskovalne naloge.

Ključne besede: Poljane, legenda, svetnik, cerkev, Blegoš

SUMMARY

Exploring legends begins with a theoretical part for which we have studied a great deal of literature and explained the narrow and the broader meanings of the term legend. We first focused on the original sense of the word – the lives of the saints. We made a list of churches named after saints in the area of Poljane and read biographies of the saints and legends associated with them. We also briefly presented some famous people of Poljane, who could also be called legends. In the practical part, we visited the birthplace of two members of the legendary Šubic family. We made two questionnaires to find out to which extent students and adults are familiar with Poljane legends. We had an interview with our Slovene teacher. In the empirical part, with the help of the survey results and the interview, we proved our hypotheses confirmed or unconfirmed

Keywords: Poljane, legend, saint, church, Blegoš

ZAHVALA

Za vso pomoč pri pripravi raziskovalne naloge se zahvaljujemo mentorici, ki nas je s svojim strokovnim znanjem pri delu usmerjala, nam svetovala, nas spodbujala in nalogo lektorirala. Hvala naši učiteljici slovenščine, s katero smo se pogovarjale o legendah, ter gospodu Juretu Ferlanu, ki nam je razkazal notranjost Šubičeve hiše. Zahvaljujemo se tudi vsem uslužbencem naše šole, ki so nam bili vedno pripravljeni pomagati. Hvaležne smo tudi učencem naše šole in njihovim staršem, ker so rešili ankete in nam s tem pomagali pri raziskavi. Nazadnje bi se zahvalile še prijateljem, družini in sošolcem za vso podporo, potrpežljivost in predloge, ki so nam jih namenili v času dela.

KAZALO

KAZALO SLIK	8
1 UVOD	9
1.1 NAMEN RAZISKOVALNE NALOGE.....	9
1.2 HIPOTEZE	9
2 TEORETIČNI DEL	9
2.1 KAJ JE LEGENDA	9
2.1.1 Wikipedija	10
2.1.2 Slovar slovenskega knjižnega jezika	10
2.1.3 Termania.....	11
2.1.4 Matjaž Kmecl: Mala literarna teorija.....	11
2.1.5 Legenda in sleng	12
2.1.6 Sodobne legende	12
2.2 LEGENDE O SVETNIKIH, ZAVETNIKIH CERKVA NA POLJANSKEM.....	12
2.2.1 Cerkev sv. Martina, Poljane.....	15
2.2.2 Cerkev sv. Jurija, Volča.....	17
2.2.3 Cerkev Sv. Primoža in Felicijana, Gabrška gora.....	18
2.2.4 Cerkev sv. Volbenka, Na Logu	20
2.2.5 Cerkev sv. Tilna, Javorje	22
2.2.6 Cerkev sv. Brikcija, Četena Ravan.....	24
2.2.7 Cerkev sv. Valentina, Jarče Brdo	26
2.3 LEGENDE O ZEMLJEPISNIH POJAVIH NA POLJANSKEM	28
2.3.1 Lojze Zupanc in njegove »poljanske« pripovedke	28
2.3.2 Janez Dolenc in ljudsko izročilo o Blegošu	32
2.3.3 Črni kal.....	34
2.3.4 Pasja ravan.....	35
2.4 LEGENDE O ZNANIH LJUDEH NA POLJANSKEM.....	37
2.4.1 Ivan Tavčar.....	37
2.4.2 Rodbina Šubic.....	39
2.5 OBIČAJNI LJUDJE – LEGENDE	40
2.5.1 Anica Berčič – amaterska igralka.....	40
2.5.2 Franc Tavčar – turističn' Franc'l'.....	42
2.6 LEGENDARNE STAVBE	44
3 EMPIRIČNI DEL	45
3.1 TERENSKO DELO	45

3.1.1 Tavčarjev dvorec Visokem	45
3.1.2 Šubičeva hiša v Poljanah	48
3.2 ANKETE	55
3.3 INTERVJU.....	66
4 RAZPRAVA	68
5 ZAKLJUČEK	69
6 VIRI IN LITERATURA.....	70
BARBARA LEVSTEK, PROFESORICA SLOVENŠČINE IN FRANCOŠČINE (MAREC 2020)	72
JURE FERLAN, PREDSTAVNIK OBČINE GORENJA VAS – POLJANE IN VODIČ PO ŠUBIČEVI HIŠI (MAREC 2020)	72
7 PRILOGE	73

KAZALO SLIK

Slika 1: <i>Krajevna skupnost Poljane in Krajevna skupnost Javorje</i>	13
Slika 2: <i>Cerkve v okolici Poljan in Javorij</i>	14
Slika 3: <i>Sv. Martin</i>	15
Slika 4: <i>Cerkev sv. Martina, Poljane</i>	16
Slika 5: <i>Sv. Jurij</i>	17
Slika 6: <i>Cerkev sv. Jurija, Volča</i>	18
Slika 7: <i>Sv. Primož in sv. Felicijan</i>	18
Slika 8: <i>Cerkev sv. Primoža in Felicijana, Gabrška gora</i>	19
Slika 9: <i>Sv. Volbenk</i>	20
Slika 10: <i>Cerkev sv. Volbenka, Na Logu</i>	21
Slika 11: <i>Sv. Tilen</i>	22
Slika 12: <i>Cerkev sv. Tilna, Javorje</i>	23
Slika 13: <i>Sv. Brikcij</i>	24
Slika 14: <i>Cerkev sv. Brikcija, Četena Ravan</i>	25
Slika 15: <i>Sv. Valentin</i>	26
Slika 16: <i>Cerkev sv. Valentina, Jarčje Brdo</i>	27
Slika 17: <i>Blegoš</i>	32
Slika 18: <i>Razpotje na Črnem kalu; Slika 19: Stezica, ki vodi do studenca</i>	34
Slika 20: <i>Pasja ravan – vrh</i>	36
Slika 21: <i>Razgled; Slika 22: Vremenski radar na Pasji ravni</i>	36
Slika 23: <i>Portret dr. Ivana Tavčarja (Jurij Šubic, 1985)</i>	38
Slika 24: <i>Štefan Šubic; Slika 25: Janez Šubic; Slika 26: Jurij Šubic</i>	39
Slika 27: <i>Ive Šubic; Slika 28: Maja Šubic</i>	40
Slika 29: <i>Anica kot Šarucova Meta</i>	42
Slika 30: <i>Turističn Francl; Slika 31: Francl s kolesom</i>	44
Slika 32: <i>Tavčarjev dvorec na Visokem</i>	46
Slika 33: <i>Karnišnikova domačija nasproti Visokega</i>	47
Slika 34: <i>Šubičeva hiša v Poljanah</i>	48
Slika 35: <i>Spominska plošča slikarjema Janezu in Juriju Šubicu</i>	49
Slika 36: <i>Slika sv. Martina v Šmartnem pod Šmarno goro</i>	51
Slika 37: <i>Jurij Šubic kot ilustrator</i>	51
Slika 38: <i>Pismo Janeza staršem, 1862 – rokopis</i>	52
Slika 39: <i>Pismo Janeza staršem, 1864</i>	53
Slika 40: <i>Napis na vinski steklenici</i>	53
Slika 41: <i>Omara z orodjem, barvami in pripomočki</i>	54
Slika 42: <i>Študije človeškega telesa</i>	54

1 UVOD

1.1 NAMEN RAZISKOVALNE NALOGE

V vsakdanjem življenju se pogosto srečujemo z legendami, bolj poglobljeno pri slovenščini, v višjih razredih, na splošno pa v knjigah ali revijah. Odločile smo se, da naredimo raziskovalno nalogo, ki temelji na legendah v poljanskem okolišu. Rade bi izvedele, kaj ljudje razumejo pod pojmom legenda ter koliko tako mlajša kot starejša generacija vešta o legendah, o njihovem pomenu, nastanku in razširjenosti. Rade bi izvedele za njihov izvor in pomen ter kako so se širile iz roda v rod. Ugotoviti želimo, kakšen pečat so pustile v naši dolini. Želimo spoznati globlji pomen besede legenda in se zazreti v njeno dušo, v njen razvoj skozi čas, v njeno moč.

1.2 HIPOTEZE

1. Starejša generacija bolje pozna prvotni pomen legend.
2. Starejša generacija pozna več legend kot mlajša.
3. Legende so zgodbe iz starih časov.
4. Legende so lahko tudi ljudje.

2 TEORETIČNI DEL

V teoretičnem delu pojasnimo prvotni pomen legende in ga razširimo na druge vrste zgodb. Raziščemo še druge, širše pomene in rabo pojma legenda. Beremo o življenju svetnikov in nekaterih znanih Poljancev ter zberemo nekaj pripovedk o Poljanah in okolici.

2.1 KAJ JE LEGENDA

V literaturi zasledimo več različnih definicij legend, ki predstavijo tako prvotni pomen teh zgodb kot rabo izraza v novejšem času.

Pregledale smo več razlag iz različnih virov. Najprej smo si ogledale Wikipedijo, prosto enciklopedijo, za katero vemo, da ni povsem zanesljiva, vendar predvsem mladi najprej

posežemo po njej. V pomoč so nam bili tudi Slovar slovenskega knjižnega jezika in drugi spletni slovarji, gesla literarnih pojmov na spletu ter knjiga Mala literarna teorija avtorja Matjaža Kmecla.

Ne smemo pa pozabiti tudi na ločen pomen besede legenda, ki pa ni povezan z našim raziskovanjem. Legenda je tudi navodilo za razumevanje ustaljenih, dogovorjenih znakov: legenda k zemljevidu, na skici / razstavne muzejske zbirke so bile pomanjkljivo opremljene z legendami.

2.1.1 Wikipedija

Prosta enciklopedija Wikipedija legendo predstavi takole:

Legenda (latinsko *legendum*, kar se mora brati) se je v starorimski cerkvi imenovala knjiga, iz katere so brali odlomke iz življenja mučencev in svetnikov. V srednjem veku je bila najbolj znana »Legenda aurea; zbirka svetniških življenjepisov«. V novejšem času pa legenda predstavlja zgodbo, v kateri nastopajo krščanske svete osebe. Večina legend je napisanih v prozi, najdejo pa se tudi legende, napisane v verzih.

Po zasnovi je legenda podobna mitu in pripovedki. Kar se v mitu pripoveduje o bajeslovnih božanstvih in v pripovedki o zgodovinskih in izmišljenih junakih, se v legendi pripoveduje o krščanskih svetih osebah.

2.1.2 Slovar slovenskega knjižnega jezika

V **Slovarju slovenskega knjižnega jezika** se prvi pomen besede legenda prav tako nanaša na zgodbe o svetnikih, dodana pa sta še dva širša pomena.

1. pripoved, v kateri nastopa Kristus, Marija ali svetniki: brati, poslušati legende; legenda o sv. Petru / legenda pripoveduje, da je Kristus prišel nekoč na Kras / po legendi je sv. Jurij premagal zmaja;
2. pripoved, zgodba, zlasti o nenavadnih pojavih, dogodkih, ljudeh: ljudstvo je obdalo kralja Matjaža z legendami; vedel sem za legendo o zakladu, ki je menda tam zakopan; o tem kroži mnogo legend / zanimive legende o pesniku;

3. kdor zaradi nenavadnih, izrednih lastnosti vzbuja občudovanje: hrabri bojevnik je postal legenda / življenje tega človeka je že legenda: Matija Gubec je že prešel v legendo, je postal legendaren;

4. legénda, frazem: žíva legénda.

2.1.3 Termania

Na spletni strani Termania je več različnih slovarjev, tudi večjezični. Navajamo nekaj razlag.

1. legenda: napotek za branje in razumevanje okrajšav, simbolov, barv npr. pri tabeli, zemljevidu (vir: Bibliotekarski terminološki slovar);
2. legénda: navodilo za razumevanje ilustracije, npr. slike, diagrama (vir: Slovenski medicinski slovar);
3. legenda: slavna, poznana oseba (vir: Slovar izolskega slenga).

2.1.4 Matjaž Kmecl: Mala literarna teorija

Matjaž Kmecl v poglavju o književnih vrstah razlaga, kako je bil človeku svet, v katerem je živel, vedno neznanka in skrivnost. Zato so si začeli razlage izmišljati. Izmislili so si bogove, nenavadna bitja (vile, škrate, povodne može ...). Tako so nastale bajke. Večne borbe med dobrim in zlom so opisovale pravljice. Starogrški miti so predstavljali bajke o božjih bitjih, ki so skrbela za red in smisel med ljudmi. Iz tega so nastali miti, kot je npr. kralj Matjaž.

»Podobno velja za legendo, ki je prvotno bila izbrano berilo iz svetniškega življenja, posebno o neomajnem bojevanju z grehom; danes izraža pojmovanje življenjskega smisla v nenavadni, slavni uspešnosti, v neke vrste izvoljenosti.« (Kmecl, str. 184).

Definicija legende po Kmeclu, str. 187:

LEGENDA (lat. branje, kar se mora brati)

- prvotno: izbrano poglavje iz življenjepisja svetnikov, brano v cerkvi; potem poimenovanje vseh pripovedi o življenju in trpljenju svetih oseb, o čudežih v zvezi z njimi; danes pripovedi o slavnih, uspešnih ljudeh;
- etološka vrsta, v knjiž. verzificirana ali v prozi, v okviru različnih knjiž. zvrsti; temelji na nedvomeči veri in občudovanju.

2.1.5 Legenda in sleng

Mladi besede uporabljamo ne le v prenesenih, ampak tudi v povsem nepričakovanih pomenih. V slengu ima beseda legenda različne pomene. Za govorce slenga legenda pomeni izjemnega, zanimivega, iznajdljivega, pozitivnega in hvalevrednega človeka (v različnih smislih), po katerem se mladi zgledujejo in ga občudujejo.

»Peter je pa res legenda – vse mu gre – košarka, šola, še prostovoljec je – res je car!«

2.1.6 Sodobne legende

V tem smislu izjemnosti so legende tudi ljudje pri nas on po svetu, ki so ali že pokojni ali še živijo med nami: veliki misleci, voditelji (Nelson Mandela, Mahatma Gandhi), literarne legende (France Prešeren, Ivan Tavčar, Ivan Cankar), športne legende (nedavno preminuli košarkar Kobe Bryant, telovadec Leon Štukelj, skakalec Peter Prevc), glasbene legende (Elvis Presley, Slavko Avsenik), igralske (Milena Zupančič, Polde Bibič), alpinistične, televizijske, radijske in druge legende.

V rabi je tudi izraz za še živeče ljudi, ki zaradi nenavadnih, izrednih lastnosti vzbujajo občudovanje – živa legenda.

Pogosto pa se pridevnik legendaren uporablja tudi za nežive stvari, npr. legendarni filmi (Cvetje v jeseni) romani (Visoška kronika), legendarne pesmi (Zdravljica), legendarne stavbe (Dvorec Visoko, Šubičeva hiša).

Pojem legenda je torej zelo širok, lahko prevzema tudi nove pomene.

2.2 LEGENDE O SVETNIKIH, ZAVETNIKIH CERKVA NA POLJANSKEM

Krajevna skupnost Poljane in Krajevna skupnost Javorje spadata v Občino Gorenja vas - Poljane.

Na območju KS Poljane poleg cerkve sv. Martina v Poljanah stoji še šest podružničnih cerkva, in sicer:

- cerkev sv. Jurija na Volči
- cerkev sv. Križa na Brezju nad Srednjo vasjo
- cerkev Marijinega vnebovzetja na Malenskem vrhu
- cerkev sv. Primoža in Felicijana, mučencev, na Gabrški gori

- cerkev sv. Volbenka, škofa, nad Logom
- cerkev Žalostne matere božje na Bukovem vrhu

Na območju KS Javorje sta poleg cerkve sv. Tilna še dve podružnični cerkvi, in sicer:

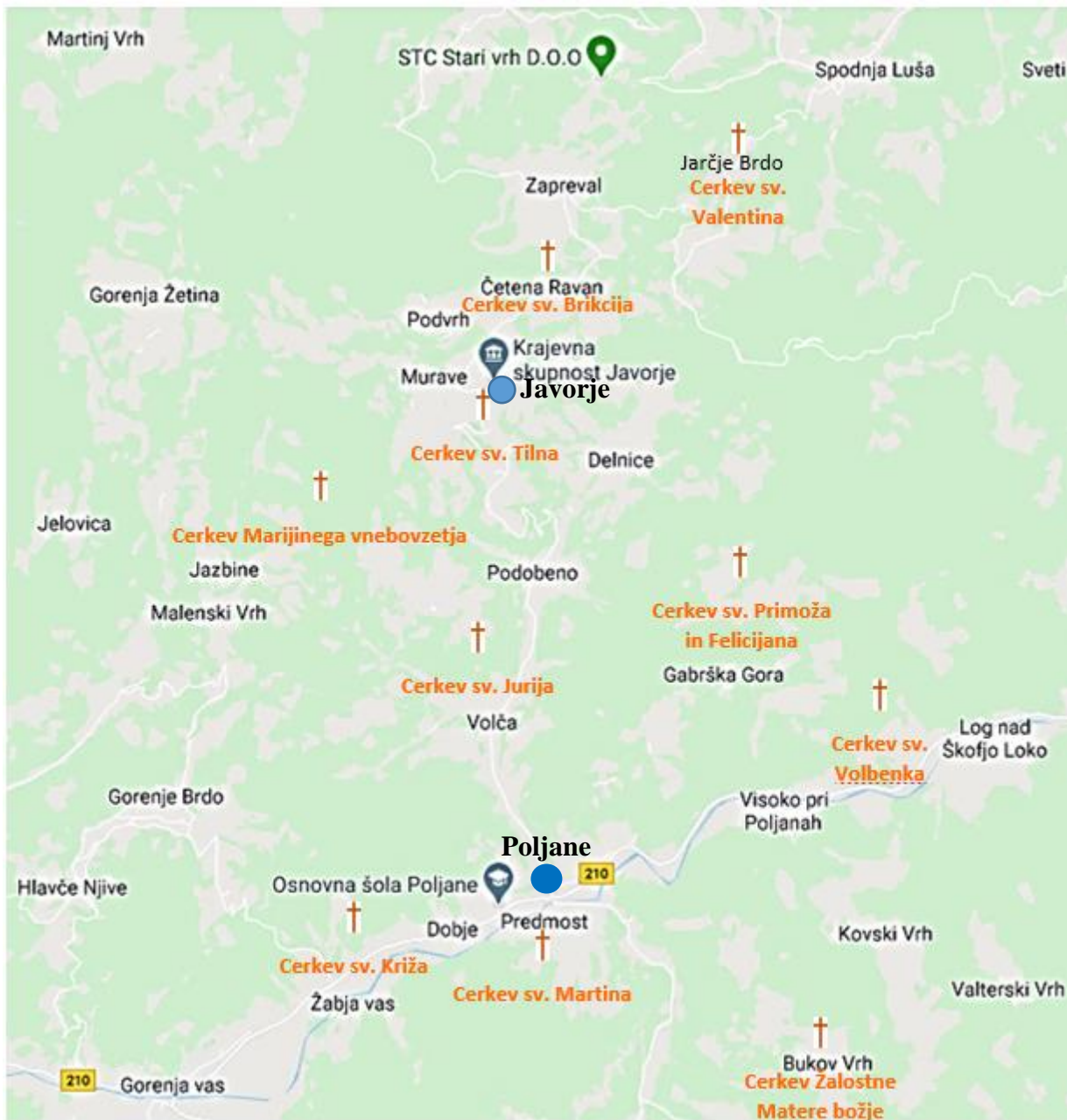
- cerkev sv. Brikcija v Četeni Ravni
- cerkev sv. Valentina na Jarčjem Brdu

V nadaljevanju najprej predstavljamo dve krajevni skupnosti v Občini Gorenja vas - Poljane: KS Poljane in KS Javorje ter lego vseh cerkva, ki so poimenovane po svetnikih. Posameznega svetnika predstavimo s sliko in besedo in predstavimo tudi legendo o njem.

Slika 1: Krajevna skupnost Poljane in Krajevna skupnost Javorje v Občini Gorenja vas - Poljane

Vir: Občina Gorenja vas - Poljane

Slika 2: Cerkve v okolici Poljan in Javorij

Vir: Google Maps

2.2.1 Cerkev sv. Martina, Poljane

SV. MARTIN

Slika 3: Sv. Martin

Vir: svetniki.org

Sveti Martin je bil Francoz, Martin de Tours, ki je velik del svojega življenja namenil širjenju krščanstva v Franciji. Rodil se je na ozemlju današnje Madžarske. Njegov oče je bil rimski vojak in tudi Martin je vstopil v rimsko vojsko.

Med službovanjem v vojski se mu je neke mrzle zimske noči zgodilo, da je blizu Pariza, v Franciji, srečal berača, ki je bil na pol gol. Iz usmiljenja mu je dal polovico svojega plašča.

Njegova dobrotà je bila za berača, kot je luč v današnjih dneh za nas. Takrat je spoznal, da vojaška služba ni zanj. Prosil je za odpust in bil zato obtožen, da je reva. Da bi dokazal, da ni, se je ponudil, da lahko stoji med obema vojskujočima se stranema.

Nato je vstopil v službo Cerkve in šel širit krščansko vero. Ko se je vrnil, si je postavil manjšo puščavniško celico, ki so jo kasneje razširili v samostan.

Zaradi svoje dobrote in skromnosti so ga imeli ljudje izredno radi in so si želeli, da bi postal škof. Ravno zaradi teh lastnosti je škofovsko mesto zavrnil in legenda pravi, da se je skrila pred ljudmi, da ne bi pritiskali nanj.

Vse, kar si je želel, je bilo, da bi delal v miru in tišini, kar pa ne bi bilo mogoče, če bi postal škof. Martin naj bi se skrila v bližnji hlev, kjer so imeli goske. Mislil je, da se bo skrila, a so ga gosi z glasnim gaganjem izdale in ljudje so ga našli.

Po tem dogodku je le privolil v to, da postane škof.

Iz tega dandanes izhaja tudi tradicija peke gosi na martinovo – kot kazen, da so izdale sv. Martina.

Sv. Martin je zavetnik dobrodelnosti, vinogradništva in domačih živali. Goduje 11. novembra.

Slika 4: Cerkev sv. Martina, Poljane

Vir: poljanskadolina.com

2.2.2 Cerkev sv. Jurija, Volča

SV. JURIJ

Slika 5: Sv. Jurij

Vir: zgodovina.si

Po legendi je bil Jurij doma v Aziji. Ko je bil star dvajset let, je domači vasi grozila silna nevarnost. V temni hosti nad vasjo je prebivala strahovita pošast, zmaj, grozen kot sam peklenski satan. Ljudem je delala ogromno škodo, a si je ni nihče upal napasti. Nekega večera so se vaščani, opiti od vina, iz gostilne odpravili v hosto pokončat zmaja. Na poti so bili zelo glasni, zato so zmaja zbudili. Od strahu so pobegnili domov. Doma so se hvalili, da so zmaja pokončali. Ko je to videl mladi Jurij, je zajahal konja, se priporočil Bogu in odjezdil v gozd. Tam je zmaju v žrelo zasadil sulico in mu tako zadal poslednji udarec. Od boja je bil krvav in blede v obraz. V vasi so ga zagledali, kako drvi nazaj in se mu posmehovali, češ da se je ustrašil zmaja. Ko pa se je približal, so zagledali kri, ki je kapljala z njegove sulice. Jurij je še vedno pod vtisom boja stekel v cerkev in se zahvalil Bogu, ostali pa so stekli v gozd in zagledali zmaja, kako leži na tleh. Od takrat naprej so Jurija iz spoštovanja klicali sveti Jurij.

Je zavetnik orožarjev in vojščakov. Goduje 23. aprila.

Slika 6: Cerkev sv. Jurija, Volča

Vir: druzina.si

2.2.3 Cerkev Sv. Primoža in Felicijana, Gabrška gora

SV. PRIMOŽ IN FELICIJAN

Slika 7: Sv. Primož in sv. Felicijan

Vir: druzina.si

Po legendi sta bila Primož in Felicijan brata, doma iz Rima, ki sta se kljub preganjanju kristjanov v času cesarja Dioklecijana dala krstiti. Kljub nevarnosti sta vseeno skušala spreobrniti tudi ostale ljudi v Rimu. Primož in Felicijan sta v ječah tolažila ujete kristjane, ki so jih mučili. Po hudem mučenju so ju javno usmrtili okoli leta 305. Do sedmega stoletja sta bila pokopana na Via Nomentana, kjer so jima zgradili baziliko, nato pa so relikvije prenesli v cerkev S. Stefano Rotondo. Velikokrat sta upodobljena z napisnim trakom v roki, pogosteje pa je naslikano njuno mučenje. Na sliki Paola Veroneseja v Mestnem muzeju v Padovi Primožu v usta vlivajo raztopljeni svinec, Felicijanu pa zabijajo žeblice skozi dlani.

Sta zavetnika zdravilišč. Godujeta 9. junija.

Slika 8: Cerkev sv. Primoža in Felicijana, Gabrška gora

Vir: hribi.net

2.2.4 Cerkev sv. Volbenka, Na Logu

SV. VOLBENK

Slika 9: Sv. Volbenk

Vir: svetniki.org

Po legendi je bil sveti Volbenk vse svoje življenje po duši menih. Pot ga je vodila iz domačega kraja najprej v samostan v Reichenau, v stolno šolo v Würzburgu, nato pa v Trier. Kratek čas je bil menih v benediktinskem samostanu v Einsiedelnu, bil tam posvečen v duhovnika, nato pa postal škof v Regensburgu. Tu si je zlasti prizadeval za širjenje krščanstva med Čehi. Njegova zasluga je ustanovitev škofije v Pragi. Bil je tesen sodelavec obeh cesarjev, Otona I. in II., in vzgojitelj njunih otrok. Že kot mladenič je slovel po svoji nadarjenosti in skromnosti, asketskem življenju, kasneje je bil odličen predavatelj in pridigar, dober organizator, uvideven in usmiljen. Značilna zanj je prigoda, ko mu je neki slabo oblečen ubožec ukradel kos dragocenega škofovega posteljnega pregrinjala. Čuvaj ga je zalotil in takoj pripeljal predenj. Volbenk je najprej pograjal tiste, ki so slabo opravljali dolžnost čuvaja in tako reveža zapeljali v skušnjava, nato pa ubožcu odpustil in mu dal kupiti obleko.

Rodil se je okoli leta 924 v Pfullingenu v Nemčiji v ugledni in pobožni, vendar revni družini. Umril je 31. oktobra 994 v Poppingu v Avstriji.

Znana je legenda, kako mu je hudobec moral pomagati nositi kamenje za zidavo cerkve; kako je v neko smer vrgel sekiro in tako določil kraj, kjer naj bi stala cerkev; kako je iz tal priklical zdravilni studenec.

Obstaja legenda o tem, kako mu je hudič nagajal in oviral zidavo cerkve. Volbenk se z namenom, da sezida cerkev, s hudičem domeni, da mu le ta pomaga, hudič pa v zameno zahteva prvega romarja, ki jo bo obiskal. Ker Volbenk ni hotel nobenega romarja prepustiti zlobnim rokam, se odloči, da poprosi boga, naj mu pošlje kot prvega romarja nekoga brez duše. Kmalu po cesti pride volk oblečen v romarja, kar hudiču ni čisto nič všeč. Ker pa se z Volbenkom nista dogovorila o tem, da mora romar imeti dušo, se je moral sprijazniti z volkom.

V začetku stoletja so k Volbenku v Poljanski dolini romali slepi, v današnjem času romarjev ni več, ostala pa je mogočna cerkev.

V deželah, kjer je deloval, imajo razne običaje, povezane z varstvom živine proti boleznim. Njegovo podobo so kmetje včasih pritrjevali kot zaščito na hlevska vrata. Znane so »Volbenkove« sekire, ki so jih nosili na verižici okoli vratu ali na rožnem vencu. Obstajal je tudi kovanec z njegovo podobo.

Sv. Volbenk je čaščen kot zavetnik pastirjev, drvarjev, tesarjev, oglarjev, brodarjev in rezbarjev. Pomaga proti protinu, ohromelosti, očesnim boleznim, krvavitvam, boleznim nog, kapi, griži, kožnim vnetjem, proti neplodnosti in še čem. Pomaga tudi tistim, ki so po nedolžnem zaprti.

Goduje 31. oktobra.

Slika 10: Cerkev sv. Volbenka, Na Logu

Vir: Župnija Poljane

Glede na vidnost cerkve nad Logom so morali gradbeniki dobro vedeti, kje morajo zidati cerkev, saj stoji nad Poljansko Soro na višini 488 metrov, najbolj pa je poznana po tem, da ima dva stolpa.

2.2.5 Cerkev sv. Tilna, Javorje

SV. TILNEN

Slika 11: Sv. Tilen

Vir: svetniki.org

Sv. Tilna pogosto upodabljajo s košuto, ki mu je pozimi dajala jesti.

Sv. Tilen je bil doma v Atenah v Grčiji. Po smrti svojih staršev naj bi svoje bogastvo razdelil med reveže in se z ladjo odpravil na pot do Francije. Med potjo jih je ujel močan vihar, ki ga je Tilen čudežno pomiril. Tako so pristali na južnih obalah Francije, kjer se je Tilen umaknil v gozdnato samoto in se ustalil pri izviru reke. Kljub želji po samoti in puščavništvu ga je vedno večje število posnemovalcev prisililo, da je sezidal samostan, sam pa kot opat prevzel vodstvo. Po legendi naj bi se, ko so ga ljudje začeli slaviti, umaknil v skalnato, z grmovjem zaraščeno votlino. Pred njenim vhodom je izviral bister vrelec, s katerim si je gasil žejo, hranil pa se je z

divjimi zelišči in koreninami. V hudi zimi mu je Bog pošiljal košuto, da ga je preživljala z mlekom. Tri leta je tako mirno živel, dokler se ni zgodilo, da so košuto na lovu izsledili psi gotskega kralja Flavija. Košuta se je zatekla v svetnikovo votlino. Ko se je to še dvakrat ponovilo, je kralj sklenil, da jo bo zasledoval do konca. Lovci so streljali za njo v votlino, puščica pa je zadela puščavnika. Tilna so našli v krvi, košuta pa je krotko ležala ob njegovih nogah. Kralj ga je prosil odpuščanja in mu oskrbel rane, ko pa se je hotel odkupiti z bogatimi darovi, jih Tilen ni sprejel. Namesto tega je kralj na njegovo prošnjo sezidal tam velik samostan.

Je zavetnik lovcev, pastirjev, konjskih trgovcev, brodolomcev, lokostrelcev, beračev, doječih mater itd.

Goduje 1. septembra.

Slika 12: Cerkev sv. Tilna, Javorje

Vir: naizletu.si

2.2.6 Cerkev sv. Brikcija, Četena Ravan

SV. BRIKCIJ

Slika 13: Sv. Brikcij

Vir: Wikipedija

Brikcij je bil četrty škof v Toursu (Francija) in je nasledil sv. Martina leta 397. Bil je sodobnik svetega Avguščina Hiponskega in je živel v času efeškega koncila. Dežela Galija je bila del Rimskega cesarstva; tudi tam se je krščanstvo po Konstantinovem Milanskem odloku, pa tudi po odlokih cesarja Teodozija Velikega, ki ga je konec 4. stoletja postavil za državno vero, hitro širilo. Zaradi preseljevanja »barbarskih« narodov so razmere postajale vedno bolj negotove.

V njegovem življenjepisu se legenda prepleta z zgodovino in ju je težko ločiti.

Brikcij je bil sirota. Sv. Martin ga je iz usmiljenja sprejel in vzgojil v samostanu Marmoutiers. Pozneje je postal Martinov učenec. Vendar je bil častihlepni, nestanovitni in godrnjavi Brikcij popolno nasprotje svojega učitelja Martina, kateremu je najprej služil kot diakon. Ko so mu svetovali, naj ga vendarle odpusti, je le vzdihnil: »Če je Jezus lahko prenašal Juda, zakaj bi jaz

ne mogel prenašati Brikcija?« Martin je v svoji daljnovidnosti videl v učenčevi duši skrite velike božje darove: na delovanje milosti pa je bilo treba čakati zelo dolgo.

Ker je hotel vzdrževati sužnje in konje, ga je v tem omejeval Martin in drugi menihi. Da bi se maščeval, jih je Brikcij javno zasmehoval. Legenda na primer pripoveduje, kako je neki revež vprašal Brikcija po škofu Martinu, a ta mu je odgovoril: »Pojdi v cerkev; ko boš tam videl nekoga, ki stalno gleda proti nebu kot kak omejenec ali neumnež, boš vedel, da je ta pravi.« Drugič je zabrusil samemu Martinu, ki ga je nekaj opomnil: »Barbar iz ogrske divjine ne more razlagati omikancu, ki se je rodil na obalah Loire, kako naj se obnaša. Mene, ki so me stalno dobro vzgajali, naj bi poučeval nevzgojeni stari legionar?« Martin se ni dal izzvati in je še naprej z njim potrpel – in Brikcij ga je prosil za odpuščanje – do naslednjega izbruha jeze.

Je zavetnik sodnikov.

Goduje 13. novembra.

Slika 14: Cerkev sv. Brikcija, Četena Ravan

Vir: podblegaske-novice.si

2.2.7 Cerkev sv. Valentina, Jarčje Brdo

SV. VALENTIN

Slika 15: Sv. Valentin

Vir: svetniki.org

Rodil se je v 3. stoletju v Terni v Italiji, umrl je 14. februarja v Rimu na Via Flaminia pri Milvijskem mostu, prav tako v Italiji.

Legenda izhaja iz spomina na mučenca, ki mu je bila že v 4. stoletju posvečena cerkev pri Milvijskem mostu. V 13. stol. je Jacobus de Vortagine v svoji znameniti Zlati legendi popisal njegovo mučeniško smrt. V izročilih o svetem Valentinu se tesno prepletata dve zgodbi: ena o Valentinu, duhovniku, druga o Valentinu, škofu v mestu Terni. Oba sta bila mučenca, mučena na istem kraju, tako gre skoraj zagotovo za isto svetniško osebo. Bil je vsesplošno priljubljen zaradi svoje prijaznosti in dobrosrčnosti, pa tudi učenosti in svetosti. Rad je obiskoval kristjane po ječah in skrbel za uboge.

Zaradi spreobrnjenja je bil obsojen na smrt.

Kri za Kristusa naj bi pretil pod cesarjem Klavdijem II. oz. njegovim namestnikom Kalpurnijem. Ker je spreobračal pogane, so ga pretepli in obesili (oz. mu odsekali glavo). Na kraju, kjer je bil umorjen, ob cesti Via Flaminia, so ga pokopali v katakombe in nad njimi sezidali baziliko. V 14. stol. so jih izpraznili in njegove relikvije prenesli v cerkev sv. Praksede v Rimu. Po vsem svetu se je uveljavil običaj, da si ljudje na valentinovo izmenjujejo čestitke in darila oz. si poklanjajo cvetje ter pišejo ljubezenska pisma.

Je zavetnik čebelarjev, mladine, popotnikov, zaljubljenecv, priprošnjik za srečno poroko, proti nezavesti in kugi, zoper telesne slabosti, za oči in pravo spoznanje, zoper božjast. Štejejo ga med štirinajst priprošnjikov v sili.

Slika 16: Cerkev sv. Valentina, Jarčje Brdo

Vir: casnik.si

2.3 LEGENDE O ZEMLJEPISNIH POJAVIH NA POLJANSKEM

Poljanska dolina je izložba naravnih lepot, dom zanimivih ljudi in zibelka raznih zgodb o hribih, dolinah, potokih in poljih pa tudi o ljudeh. Vse to v goste vabi številne obiskovalce – turiste, pohodnike, kolesarje in seveda vse, ki se sem iz drugih koncev Slovenije vračajo k svojim sorodnikom.

Tudi v teh krajih se je od ust do ust prenašalo veliko pripovedk in legend. Tako so se v ustnem izročilu ohranile številne pripovedi, ki pa seveda ne predstavljajo legend v izvirnem pomenu besede.

2.3.1 Lojze Zupanc in njegove »poljanske« pripovedke

Lojze Zupanc je bil slovenski pisatelj, pesnik, dramatik in publicist ter predvsem učitelj, ki je pisal povesti iz kmečkega življenja in se posvečal zbiranju ter prirejanju narodopisnega gradiva. Izdal je več zbirk belokranjskih pripovedk iz Savinjske doline. Nazadnje je poučeval na Gimnaziji v Škofji Loki (1957–1959), kjer je leta 1973 umrl.

V Škofji Loki in okolici je prav tako zbiral ljudsko gradivo, ki ga je uporabil za svoje zbirke pripovedk in pravljic Kamniti most, Zlato pod Blegošem in Pripovedke o Škofji Loki.

Lojze Zupanc se je pri zbiranju pravljčnih motivov in oblikovanju pripovedk po ustnem izročilu zgledoval predvsem pri Janezu Trdini. Njegove pripovedke odkrivajo bogato ljudsko epiko, hkrati pa mladim rodovom ohranjajo bogato dediščino izvirne ljudske besede.

Lojze Zupanc: Kamniti most (1964)

Predstavljamo obnove štirih zgodb iz knjige Kamniti most.

OB ENAJSTIH – POLDNE

V starih časih je Poljansko dolino obiskala lakota (glad). Otroci so jokali in vekali ter prosili mater, naj jim da jesti. Pri Svetem Križu nad Poljanami pa je takrat živel kmet, ki je imel osem otrok, hrane pa komaj toliko, da bi nasitil enega. Kadar je njegova žena kuhala kosilo, se je otepala lačnih otrok, ki so jo prosili, naj jim da jesti. Mirila jih je, naj počakajo, da bo zvonilo poldne, da bodo lahko jedli. Lačni otroci pa le niso mirovali in so mater prosili in nadlegovali,

naj jim da kosilo. Takrat je žena rekla možu, naj gre zvonit poldne. In kmet, ki so se mu lačni otroci smilili, je pohitel pod cerkveni zvonik ter zazvonil poldnevu, četudi je bila ura šele enajst. Od takrat pri Svetem Križu nad Poljanami še vedno zvoni poldnevu že ob enajstih.

KAČJE BRDO

Nad Poljansko dolino je Malenski vrh, za njim pa Kačje brdo. Na Kačjem brdu je stala revna koča, v njej pa je stanoval oglar, ki je leta in leta napravljaval kope in žgal oglje. Četudi je oglar vsa leta garal, ni privarčeval niti božjaka in je pod starost lačen in betežen posedal v oglarski koči in objokoval usodo. V bližnji votlini pa je ležala kača, ki je zaslišala oglarjev jok. Splazila se je v hišo in ga opomnila na leta staro zgodbo. Davno je že tega, a oglar se je spominjal. Bilo je sončnega dneva dan in pripravljaval je kopo, ko je našel kačje gnezdo, polno mladih kačcev. Lahko bi jih pobil, a jih je pustil pri življenju. »V zahvalo, da si jih pustil živeti,« je dejala kačja mati »ti bom dala kačjo lev. Posuši jo na soncu in kadar ti bo hudo, z njo udari po mizi in reci: črna roka – bela pogača.« Nato se je kača olevila in odplazila. Oglar je pobral kačjo lev, jo posušil na soncu in spravil v žep. Kadar je bil lačen, je z njo udaril po mizi, izgovoril čarobne besede in že je bila pred njim bela pogača. Tako bi lahko živel do konca življenja, a ga je nekoč obiskal cigan in mu potožil, da je lačen. Oglarju se je cigan zasmilil, pa je na mizo pričaral belo pogačo in cigana pogostil. Žal pa je dobrota že zelo dolgo sirota. Cigan je oglarju ukradel kačjo lev in pohitel domov. Doma so ga čakali lačni otročiči. Da bi jih nasitil, je cigan udaril po mizi in, butica neumna, zamenjal besede. Namesto da bi pričaral pogačo, si je pričaral črne roke. Od takrat naprej imajo vsi cigani črne roke.

VELIKAN GORJAN

V starih časih so bili Poljanci veliki siromaki. Vsa dolina ni imela kmeta, ki bi kdaj pridelal toliko zrnja, da bi družina imela kruha za vse leto. Redki so bili petki, ko se je v pečeh pekel kruh. Gospodinje so tarnale in jokale, ker lačnim otrokom niso mogle dati kruha. Takrat je v gorah nad Poljanami živel velikan Gorjan. Zasmilili so se mu otroci, ki bi radi jedli kruha, pa ga niso imeli. In prilomastil je v dolino ter pomagal kmetom orati in sejati. Prišlo je poletje in Poljanci so našli toliko pšenice, da so z zrnjem napolnili vse kašče. In ker so imeli tisto leto kruha na pretek, so se prevzeli. Prevzetni Poljanci so kruh metali psom, se z njim obmetavali. Ko je velikan Gorjan opazil, kaj počno prevzetniki, jih je svaril: »Oj, ljudje, nikar tako! Pomagal sem vam orati in sejati, a ne zato, bi se obmetavali s kruhom!« Poljanci pa so se mu smejali: »Zakaj pa imamo tebe? Kadar bomo spet orali in sejali, nam boš pomagal, pa bo zadosti kruha zate in za nas.« A

ko je napočil oranja čas, so zaman vabili velikana, naj pride v dolino in jim pomaga orati in sejati. Ker ga ni in ni bilo, so sami razkrili njive, kot so vedeli in znali, in jih zasejali. Ponoči pa je pritacal v dolino velikan Gorjan in vse posevke pomendral. Kamor je zagazila njegova noga, je še dandanašnji sama pušča. Od takrat so njive v Poljanski dolini nerodovitne in v vaseh ob Poljanski Sori večkrat manjka kruha.

VELIKAN NA BLEGOŠU

V zelenih hostah Blegoša je živel velikan, strašanski gorjan. Povsod, kamor je stopil se je pod njim udrla zemlja; zato je še dandanes okrog Blegoša toliko dolin... Na vrhu Blegoša je velikan postavil ognjišče, kjer je pekel malenskim pastirjem ukradene ovce. Na ognjišče je nanesel dračja, nagrabil v hosti suhega maha, stegnil dolgo roko do zvezd, da se je suhi mah ob njih vnel in zagorel. Tako je imel ogenj za peko. Le žeje si ni mogel nikjer pogasiti. Do Selščice je bilo daleč. Zato je velikan odtrgal z vrha Blegoša dve velikanski skali ter ju zalučal v dolino, da sta se zapičili v ravnino. Tako sta zrastle Mali Blegoš in Koprivnik. Na ta dva vrha se je velikan oprl s kosmatimi rokami, kadar se je pripognil z Blegoša in pil iz Selščice. A naj je bil blegoški velikan še takšen hrust, ljudi ni maral in se je pred njimi skrival v hostah. Pastirje z Malenskega vrha pa je jezilo, ker jim je teleban velikan kradel ovce. Razmišljali so in razmišljali, kako bi ga nagnali z Blegoša. A kdorkoli je šel nadenj, ga je velikan ubil. Takrat je v debri pod Malenskim vrhom živel oče s tremi sinovi. Vsi so bili krepki in močni. Prvi se je nad velikana spravil najstarejši brat z drvarsko plenkačo, da bi velikanu odsekal glavo. Hodil je tri dni in tri noči, ko pa je prišel do velikana se je ta zbudil in ga ubil. Ker starejšega brata ni bilo domov, je nad velikana z drvarsko balto šel drugi brat. Dolgo je hodil, ko je zaslišal velikanovo smrčanje. Približal se mu je, da bi odsekal glavo, a je takrat velikan kihnil in sapa je drvarja ponesla visoko v zrak. Ko je padel se je ubil. Ker tudi drugega brata ni bilo domov, se je nad velikana spravil še tretji brat. Po očetovi volji je s sabo vzel vrečo z zajcem, v drugo roko pa je dal sekiro. Ko je hodil že nekaj dni, je zaslišal smrčanje velikana. Spomnil se je, kaj mu je naročil oče in izpustil iz vreče zajca, ki je praščil v črno noč. Preplašeni zajec jo je ucvril v dir, a namesto, da bi se skrnil v grm, se je pod košato kodeljo spečega velikana. Velikan se je prebudil in pričel otepati po bradi. Zajček je zacvilil, gorjan pa se je tako prestrašil, da je planil na noge in se še ves dremoten in motoglav spustil v črno noč. Trikrat je poskočil in padel v Selščico, kjer je utonil v narasli reki. V Selščici pri Zalem logu še zdaj leži velikanska skala – velikan, ki je v rečici okamenel, da bi ga ne požrle ribe.

Lojze Zupanc: Zlato pod Blegošem (1971)

Predstavljamo obnove treh zgodb iz knjige Zlato pod Blegošem.

ZLATO POD BLEGOŠEM

V dolinici pod Blegošem je včasih živel star oglar. Imel je tri sinove, žena pa mu je umrla. Sinovi so odšli po svetu, da bi kaj zaslužili. Prvi, najstarejši sin je odšel v ranem jutru in ko je nekaj časa hodil, je do njega pristopil škrat in mu rekel, da ga je strah lisice. Ko je lisica že lovila škrate, se je ta spotaknil čez sinov škorenj in sin ga je le pobral in dal na ramena. Ko sta prišla do globoke jame, je škrat rekel, da je na dnu njegov grad in da ga bo obdaroval, če se bo sin z njim vrgel v jamo. Sin je vrgel samo škrate v jamo in nato še isto noč umrl. Pri drugem sinu je bilo enako, samo da se je škrat tokrat bal volka. Na koncu je še tretji sin odšel in še on je srečal škrate, ki se je bal medveda. Spet sta prišla do jame, a tretji brat se je s škratom vrgel v jamo, nato pa je še pomedel smeti in jih dal v svoj klobuk. Ko je sin prišel domov in na mizo stresel smeti, je iz klobuka iztresel vse in se začudil, saj je bilo na mizi zlato.

BETICA BLEGOŠKEGA VELIKANA

Včasih je na Blegošu živel velikan, ki je delal vsem samo hudo. Nekega dne je majhna pastirica, ki je pasla tri koze, zaslišala, da jo nekdo kliče. Dolgo je gledala, kdo bi to lahko bil, ko je na koncu je videla majhnega palčka, ki je hotel mleko. Bil je velik kot palec. Deklica mu je dala mleko in palček je rasel in rasel. Palček se je nato hotel deklici oddolžiti in deklica ga je prosila, če bi lahko pokončal velikana. Škrat ji je rekel, naj da mleko na skalo pod bukev in ko se bo velikan usedel na skalo, bo okamenel. In res se je zgodilo tako. Zdaj se na Blegošu ob vznožju pod stoletno bukvijo še vedno vidi velikanova glava.

KAČON IN DEKLICA

Nekoč je živela uboga mati s hčerjo in kozo. Ob prepadu je deklica pasla ovco, nakar je prišel kačon in rekel, da ima sedem majhnih kačic in nujno rabi kozje mleko. In tako se je zgodilo. Kače in deklica so rasle in ko so bile kače že dovolj velike, je bila deklica že pripravljena na poroko in kačam je nehala nositi mleko. Kačon ji je na koncu dal kronici. Dekle je bilo najlepše v dolini, a izbrala je lahko samo enega fanta. Izbrala je mladega tesarja. Kronica je bila med tem časom pod vzglavnikom. Po poroki sta sta mož in žena spala na tem vzglavniku in zato sta bila

večno mlada. Nekega večera pa je mož vzel kronico in jo nesel k zlatarju, ki jo je pretopil, mož pa se je napil in prišel domov ves osivel in postaran. Tako sta se zaradi moža oba postarala.

2.3.2 Janez Dolenc in ljudsko izročilo o Blegošu

Blegoš je najvišja gora v Škofjeloškem hribovju, ki se razprostira med Ljubljansko kotlino in porečjem Idrijce. Njegova redko poseljena severna pobočja se spuščajo v Selško dolino, manj resnobna južna stran pa pogleduje proti Poljanski dolini, nad katero se vzpenja množica zaobljenih gričev in majhnih vasi. Travnati vrh Blegoša je prostoren in razgleden. Razgled pa ne seže samo do okoliških krajev, ampak tudi nekaj desetletij v preteklost, ko je tukaj tekla meja med Jugoslavijo in Italijo. Na čas med obema svetovnima vojnama še vedno spominjajo betonski bunkerji, ki so za vedno zaznamovali Blegoš.

Slika 17: Blegoš

Vir: gore-ljudje.net

Janez Dolenc je bil slovenski literarni zgodovinar, učitelj slovenščine in planinec. Ukvarjal se je tudi z raziskovanjem ljudskega izročila ter kulturnih delavcev in njihovega dela na rovtarskem področju – od Bovca pa do Škofje Loke.

Iz Četene Ravni, njegovega rojstnega kraja, izvira tudi rod Ivana Tavčarja. Ko so v Poljanah leta 1951 praznovali 100-letnico Tavčarjevega rojstva, je Janez Dolenc v 11. številki Planinskega vestnika objavil članek Ljudsko izročilo o Blegošu, v katerem je objavil deset ljudskih izročil, ki

jih je sam nabral med domačini. Ob 150-letnici Tavčarjevega rojstva, leta 2001, pa je prav tako v Planinskem vestniku objavil še deset povedk, ki jih je med Poljanci nabral kasneje.

Predstavljamo obnove štirih zgodb iz članka Ljudsko izročilo o Blegošu (Planinski vestnik, 11/2002).

DIVJI MOŽ POD ROBOM

Divji mož je živel pod Robom na Brezarjevi gmajni v Dolenji Žetini. Kadar je bilo lepo vreme, je vokal, ker je vedel, da za njim pride grdo vreme. Kadar pa je bilo slabo vreme, se je pa smejal, ker se je lepega troštal. Pa kislá (naribana) repa mu je gledala iz nosa.

KVATRNICA POD BLEGOŠEM

Žehcula z Malenskega vrha mi je pravila, da ko je bila pri Vresjaku v Suši za deklo, je slišala tole štorijo:

V starih časih na kvatrnó soboto zvečer niso predli; če bi, bi lahko prišla kvatrnica. Nekje tod so dekleté, ki so predle vse večere, na kvatrní večer rekle gospodinji, da ne bodo predle, ker so tako hudo zmatrane. »Oh, jaz ne bom predla!« je rekla ena. »Jaz tudi ne!« pravi ta druga. Gospodinja pa odločno pribije: »Jaz sem gospodar! Predle boste!« Pa so predle. Gospodinja se je grela za pečjo. Kmalu pa se odprejo duri, notri pa pride velika bela baba – kvatrnica! Pa gre proti peči in pravi: »Jaz sem tu gospodar! Kolovrate v kraj!« In je šla. Po tistem pri tej hiši niso nikoli več predli na kvatrnó soboto zvečer.

KARLOVŠKI AJNŽK (vzor za Tavčarjevega Anžona)

Karlovški Ajnžk je bil sila močan dedec. S svoje žage v Karlovcu je nosil vse dile kmetom. Včasih je »bruhník« na Tolminsko po nožičke. Enkrat je z Vinhar prinesel štiri mernike lanenega semena za svoje stope, v njih je namreč delal laneno olje. Ko je bila leta 1848 poroka na Malenskem Vrhú, ko se je k Bolantinu priženil Pečarjev fant z Vinhar, je Ajnžk za balo prenesel z Vinhar k Bolantinu močno okovano in lepo pomalano skrinjo za dve cvancgarci (dvajsetici, kovanca za 20 krajcarjev). Včasih niso vozili bale, ker ni bilo konj, saj so redili le vole.

VELIKA KAČA V BLEGOŠU

Slajkarjeva mati z Beskovce mi je povedala:

Po drugi svetovni vojni, ko sem bila stara 16 let, sva s sestro Rezko šli nabirat šmarnice na Blegoš. Ko sva bili na pol poti do leskovške planine, sva zagledali v meji ob poti debelo kačo, dolgo kot žrd. Na glavi je imela tako lepo izrezljano krono, da ni za povedati. To sva jo ucvrli proč. Dejali sva: »Tu sem pa naju ne bo več.«

2.3.3 Črni kal

Črni kal je sedlo pod Blegošem (1110 m), na katerem je veliko razpotje petih cest. Na sedlu je kar nekaj prostora za parkiranje, a ob sončnih vikendih vendarle premalo za vse ljubitelje Blegoša.

ZAČARANI STUDENEC NA ČRNEM KALU

Legenda pravi, da pod Blegošem izvira studenec, kjer se je svoj čas napajala divjad. Lovci so lokacijo in priliko izkoristili za »dober ulov«, kar pa ni bilo povšeči dobrim vilam, zato so studenčnico uročile: kadar koli se je lovec odžejal v izviru, se je spremenil v zajca. A da ne bi trpeli tudi nedolžni, ki so se krepčali s studenčnico, so svoj urok spremenile in poslej se tisti, ki pije njega vodo, ne spremeni v zajca, temveč dirja po Blegošu, lovi divjad, a je ne ujame. Če vas bodo noge težko nosile, brž poiščite začarani studenec.

Slika 18: Razpotje na Črnem kalu

Slika 19: Stezica, ki vodi do studenca

Vir: vencelj-sportnik.blogspot.com

2.3.4 Pasja ravan

Hrib Pasja ravan je bil v starih časih kar devet metrov višji kot zdaj je bil najvišji vrh v Polhograjskem hribovju. Potem pa mu je v prejšnjem stoletju jugoslovanska vojska odbila nekaj metrov in mu tako povsem preoblikovala vrh. Postavila je namreč raketno bazo. Ob njej so zgradili še številne bunkerje in vojaške rove, katerih ostanki so vidni še danes.

Zdaj je Pasja ravan visoka 1020 metrov. Vrh je raven, z njega pa je še vedno prelep razgled. Zadnjih nekaj let se ponaša z vremenskim radarjem, ki omogoča natančnejše napovedovanje vremena. S Pasje ravni se je lepo spustiti na bližnji Bukov vrh.

V starejših vodnikih in zemljevidih je Pasja ravan označena kot 1029 m visok hrib.

ŠKRAT NA PASJI RAVNI

Pasja ravan je gora v Poljanski dolini. Na njenih senožetih so se nekoč pasle ovce, ki jih je gozdni škrat začaral v pse. Poljanci trdijo, da ima gora od tod svoje ime.

Takole je bilo:

Na obsežnih rebreh Pasje ravni je živel in kmetoval bogat kmet. Imel je v svojih stajah mnogo ovac. A čeprav je bil bogat, je bil takšen zadržanec, da svojim ovčarjem ni privoščil niti koščka kruha, čeprav je imel v kašči zvrhane skrinje zrnja.

Bogataš je tudi strašno grdo preklinjal, da so se pastirji zagrozili, kadar so ga slišali. Če se je razjezil, je vsakega, ki mu ju prišel pred oči, zakričal: "Izgini mi izpred oči, vražji pes!" Vsako jutro je še pred zoro odpahnil lese ovčje staje, da so se ovce razkropile po senožeti, šel k spečemu pastirju ter se zadril: "Tako vstani, vražji pes, da boš seganjal ovce!" In ker je imel mnogo ovčjih staj, je pri vsaki tako storil in vsakega pastirja nagnal brez zajtrka na pašo. Nekoč pa ga je mlad pastirček prosil, naj mu da v pastirsko torbo vsaj kos kruha. Surovi in brezsrčni gospodar pa je zaklel: "Vražji pes, ali bi me rad zažrl? Ko boš zvečer prignal ovce v stajo, boš pa večerjal!"

Nič čudnega, če pri takem zadržnjencu in preklinjevalcu noben pastir ni vzdržal dlje kot tri dni. In kmalu po vsej Poljanski dolini ni bilo poba, ki bi hotel pastirjevati pri njem. Tako so ga vsi ovčarji zapustili in gospodar je ostal sam. Da bi ovce ne poginile od lakote, jih je moral hočeš nočeš sam segnati na senožeti in jih pasti od jutra do večera.

Sebi pa je drugače stregel kot pastirjem. Vsako jutro si je napolnil pastirsko torbo z mesom in pogačo. Seganjal je ovce in seganjal, tekal za njimi, da mu ne bi zašle v prepad. Ko pa ga je pastirjevanje utrudilo, je sedel v senco in pojedel vse, kar je zjutraj zabasal v torbo. Sedel je v

senci pod košatim grmom in jedel ter se mastil, ko je prišel k njemu gozdni škrat. "Lačen sem," je potožil. "Daj mi reženj pogače in košček mesa, pa ti bom pomagal seganjati ovce." "Ho, bi me rad zažrl?" se je zadril kmet. "Samo nažrl bi se, ovac pa ne bi mogel seganjati, ker si premajhen. Kar izgini, vražji pes." Zdaj je gozdni škrat dvignil roko in prekel skopuha: "Če sem jaz pes, pa postani še ti pes in tvoje ovce naj se spremenijo v pse!"

Rečeno – storjeno! Vse ovce so se spremenile v pse in se razteple po Poljanski dolini. Tudi surovi preklinjevalec se je spremenil v psa. Škrat pa je izginil v jamo, ki je še dandanašnji v rebreh Pasje ravni. Domačini ji pravijo Škratova jama. Poljanci pripovedujejo, da se na kresni večer vselej priklati k Škratovi jami velik, črn pes – začarani kmet –, ki tamkaj vso noč bevška in bavka ter prosi gozdnega škrata, naj ga odčara. Bajе bo moral pred Škratovo jamo toliko kresnih noči, kolikor je imel ovac. Nihče pa ne ve, kdaj ga bo gozdni škrat odrešil, saj nekdanji zadržnjeneц tudi sam ni vedel, koliko ovac je imel v svojih čredah.

Slika 20: Pasja ravan – vrh

Vir: hribi.net

Slika 21: Razgled

Slika 22: Vremenski radar na Pasji ravni

Vir: geago.si

2.4 LEGENDE O ZNANIH LJUDEH NA POLJANSKEM

Poljane z okolico so Slovencem dale številne znane ljudi: Ivana Tavčarja, likovne umetnike rodbine Šubic, geografa in zgodovinarja Janeza Jesenka, slikarja Ivana Franketa in Antona Ažbeta, duhovnika Aleša Ušeničnika in Pavla Perka in še mnoge druge.

Pravi »legendi« na Poljanskem sta še vedno Ivan Tavčar in Ive Šubic. O njima je bilo povedanega in zapisanega že zelo veliko, zato tu navajamo le nekaj zanimivosti iz njunega življenja, ki so pomembne tudi zaradi njune »legendarnosti«.

2.4.1 Ivan Tavčar

Kaj Ivana Tavčarja dela legendarnega? Ne samo njegovo delo, ampak tudi odmevi v sedanosti. Kulturno društvo Ivana Tavčarja Poljane obeležuje mnoge obletnice, vezane nanj – posebej še okrogle. To so poleg obletnic rojstva, smrti tudi tiste, ki se nanašajo na izide nekaterih njegovih del. Lansko leto smo v velikem slogu praznovali 100-letnico izida romana Visoška kronika, ki jo je poleg domačih igralcev počastil tudi ansambel ljubljanske Drame. Domačini so pripravili Visoško kroniko v poljanskem narečju, poklicni igralci pa so roman uprizorili tam, kjer se je dogajal – na Visokem. Že samo to lahko potrди oznako, da je Ivan Tavčar legenda, prav tako kakor so legendarna tudi nekatera njegova leposlovna dela.

Ker o Ivanu Tavčarju vemo že skoraj vse, navajamo samo nekaj zanimivosti o njem.

- Posebno močno so Tavčarjevo pripovedništvo zaznamovale pisateljve ljubezni: Emilija Garz, nezakonska hčerka enega najpremožnejših Ljubljancanov, v katero se je zaljubil še kot dijak in bil zaradi nočnega vasovanja pod njenim oknom izključen iz šole. Z ljubeznijo do hčere političnega nasprotnika, slovenskega deželnega glavarja barona Winklerja, tudi ni uspel. Šele s 36 leti se je poročil z 19-letno Franjo Košenini, bogato dedinjo in narodno aktivistko, ki ga je usmerjala v številnih družabnih, društvenih, dobrodelnih, narodnoprebudnih akcijah. Kupila sta hišo na Bregu v Ljubljani in dvorec Visoko v Poljanski dolini ter ustvarila družino: štiri sinove, Ivana, Frana, Anteja, Igorja, in hčer Pipo.
- Pisatelju Izidorju Cankarju je Tavčar povedal, kaj ga je spodbudilo, da je začel pisati Visoško kroniko. V Domu in svetu je namreč prebral razmišljanje pisatelja Ivana Preglja,

ki je menil, da po 50. letu starosti nima več smisla pisati. Ta misel je Tavčarja, ki je bil takrat krepko starejši od 50 let, podkurila in čez par dni je že začel pisati Visoško kroniko.

- Roman Visoška kronika je napisal v drugi polovici leta 1918. Narekoval ga je dvema tipkamicama, ki jima je govoril besedilo kar iz glave ali iz zapiskov.
- Ivan Tavčar je bil prvi Slovenec, ki je zgradil teniško igrišče. Zgradil ga je na svojem posestvu na Visokem leta 1897.
- Postal je tudi predsednik Kluba slovenskih biciklistov, prve slovenske kolesarske organizacije
- Tavčar je uporabljal tudi psevdonim Emil Leon v znak spoštovanja francoskemu pisatelju Zolaju.
- Po njem se imenujejo Kulturno društvo dr. Ivana Tavčarja Poljane, Osnovna šola Ivana Tavčarja Gorenja vas in več ulic slovenskih mest.

Slika 23: Portret dr. Ivana Tavčarja (Jurij Šubic, 1985)

Vir: Wikipedija

2.4.2 Rodbina Šubic

Rodbina Šubic je legendarna rodbina podobarjev, rezbarjev, pozlatarjev in slikarjev iz Poljan. Poljanska delavnica je bila najpomembnejša med podobarskimi delavnicami 19. stoletja. Prvi znani likovni ustvarjalec je bil mlinar **Pavel st.** (1772–1847), ki je rezbaril za znamenja in cerkve v okolici Škofje Loke. Pri njem so se izučili trije sinovi Štefan, Blaž in Janez st.

Štefan Šubic (1820–1884) je v Poljanah nad Škofjo Loko vodil najpomembnejšo podobarsko delavnico druge polovic 19. stoletja na Slovenskem. Družinsko likovno tradicijo je nadaljevalo vseh pet Štefanovih sinov. Slikarja **Janez** (1850–1889) in **Jurij** (1855–1890) sta študirala na akademijah v Benetkah oz. Dunaju. Čeprav sta umrla zelo mlada, sta bila najpomembnejša slovenska slikarja realizma. Po očetovi smrti je podobarsko delavnico prevzel **Valentin** (1859–1927). Slikarji so bili tudi **Pavle ml.**, **Alojz** in Alojzov sin **Rajko Šubic**.

Blaž (1827–1899) je v glavnem delal z bratoma, zlasti s Štefanom. Podobar je bil tudi njegov sin **Jožef**.

Janez st., imenovan Loški (1830–1898), si je okoli 1855 v Škofji Loki uredil podobarsko delavnico in delal za cerkve po vsej Sloveniji.

Janezov sin **Ivan Šubic** (1856–1924), naravoslovec, je bil utemeljitelj umetnoobrnega šolstva na Slovenskem. Njegova znana sinova pa sta **Vladimir** (1894–1946), arhitekt ljubljanskega Nebotičnika in restavrator **Mirko** (1900–1976), profesor na likovni akademiji v Ljubljani in ustanovitelj restavratorskega oddelka na republiškem Zavodu za spomeniško varstvo.

Slikar, grafik in ilustrator **Ive Šubic** (1922–1989) je bil pravnuk Štefanovega brata Urbana, njegova hči **Maja** (1965–) pa je tudi priznana škofjeloška slikarka, ilustratorka in freskantka.

Slika 24: Štefan Šubic

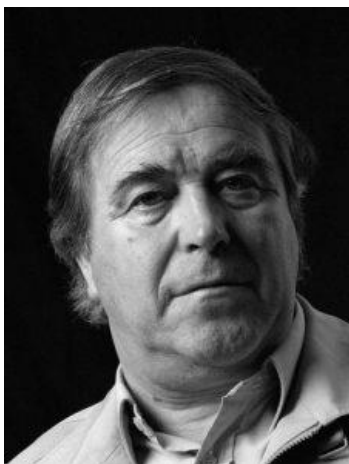

Slika 25: Janez Šubic

Slika 26: Jurij Šubic

Vir za vse slike: Spletna stran OŠ Poljane

Slika 27: Ive Šubic

Vir: Spletna stran OŠ Poljane

Slika 28: Maja Šubic

Vir: delo.si

2.5 OBIČAJNI LJUDJE – LEGENDE

Poglavje 2.1.6 omenja tudi sodobne legende. Poleg širše znanih so to lahko tudi ljudje, ki jih okolica prepozna kot nekaj posebnega.

Predstavljamo dve že pokojni poljanski legendi.

2.5.1 Anica Berčič – amaterska igralka

Prava gledališka legenda je bila Anica Berčič ali po domače Kusova Anica iz Poljan.

»Anica Berčič, igralka, ki ni igrala, ampak živela svoje vloge« – tako je Andrej Šubic označil to nepozabno Poljanko v Vaščanu, glasilu KS Poljane, in se tako poklonil njenemu delu in življenju se je izteklo v letu 2018.

Bila je prava igralka, ki se je ne le Poljancem, ampak tudi širši slovenski javnosti vtisnila v spomin s svojimi interpretacijami predvsem Tavčarjevih junakinj. Bila je Mina iz Ravbarskega cesarja, Luca iz Cvetja v jeseni in Meta iz Šarevčeve slive.

Vse te ženske usode so se Anici risale na obrazu, njeno telo je vsak trenutek, ko je osvojila oder, pripovedovalo svojo zgodbo hvaležnemu občinstvu. Pokazala je, ne le kako se na odru igra, ampak kako se na odru živi v zaupani vlogi. Lažje ji je bilo, ker je uporabljala svoje pojoče poljansko narečje in uprizarjala pogumne Tavčarjeve ženske, katerih potomka je bila tudi sama. Njena Luca je bila ustvarjena s takim zanosom in navdušenjem, da spada med najlepše odigrane vloge v naših koncih.

Prav za vlogo Luce v Cvetju v jeseni je dobila tudi Linhartovo nagrado. »Prav zgodba Luce je po mojem najlepša v celi igri. Tisti odlomek, ko govori, kako je pokopala svojega otroka, sem odigrala več kot stokrat, pa mi ga ne bo odveč še enkrat,« je takrat povedala. Na Ivana Tavčarja je bila, kot še mnogi Poljanci, sila ponosna. »Kaj ne bi bila. Na tako čudovit način prikazuje naše prave kmečke, preproste ljudi. Taka je tudi vloga Šarucove Mete. Prepričana sem, da je ena taka Meta v teh krajih tudi zares živela. Še lepše pa je, ker Tavčarjeva dela lahko igramo v poljanskem narečju. Le na tak način njegovi junaki zares oživijo,« je bila prepričana Anica Berčič.

Del njene osebnosti pa je postala Šarucova Meta. Monodrama, odigrana s tempom, skrajnim naporom, močjo, ki bi ji jo lahko zavidala vsaka profesionalna igralka. Kdo bi se lahko meril z Anico, ki je ponavljala besedilo kot molitev, ob delu v vrtu, na vožnji na izlet, zvečer v čakanju na spanec, zjutraj ob prebujanju ... S to vlogo je rastle več kot petintrideset let. Čeprav v realnem življenju ni mogla več poklekniti, je to na odru storila brez težav, samo po koncu vaje se je spomnila, da pravzaprav doma poklekniti ne more. Tako je delala vse na odru: navdušeno, brez zadržkov in predano.

Andrej Šubic, duhovni vodja poljanskih gledališčnikov, še dodaja: »Anica je tako potovala skozi svoje življenje ob Tavčarjevih likih. Grabila je priložnost, kadar ji je bila ponujena. Če bi bilo možnosti več, bi še igrala. Za amatersko gledališče nikoli ni poznala besedice ne. Takoj, ali celo že malo preden smo jo prosili za pomoč, je bila pripravljena. Tako kot so jo verjetno porabili za recitacije v osnovni šoli, večje in manjše vloge v povojnem poljanskem gledališču, se je odzivala tudi kasneje. Če so imeli potrebo po kulturi gasilci, je nastopila, če je bila v kraju počastitev praznika, je bila Anica zraven, če smo hoteli otrokom v šolah predstaviti Tavčarja in poljansko narečje, je Anica zapela v melodiji Luce in Mete, ko so se zbrali upokojenci v poljanski dolini, so Anico pričakovali na odru. Nikoli ni odrekla. Poskušala je pomagati tudi kot organizatorica kulture v kraju, v Kulturnem društvu dr. Ivana Tavčarja je bila dolga leta članica upravnega odbora. Postala in ostala je ikona za amatersko igralko z veliko začetnico.«

(vir: Andrej Šubic, Vaščan 2018, str. 51, 52 Andrej Šubic

Slika 29: Anica kot Šarucova Meta

Vir: gorenjski.glas.si

2.5.2 Franc Tavčar – turističn' Franc'l'

Bil je vaški posebnež, ki se ga spomnijo naši starši in stari starši. V Vaščanu, glasilu KS Poljane, so ga predstavili na dveh straneh, ki jih povzemamo.

Rojen je bil leta 1926, do vojne je že ostal brez očeta, mama pa je sama redila dva otroka. V vaški spomin se je med vojno zapisal kot nemški mobiliziranec. Franc'l se je verjetno preslabo skrnil, ko ga je pri desantu zavezniških sil na Normandijo leta 1944 zadelo v prsi in slavni dan D je pomenil konec njegove vojaške kariere. Vrnil se je v Poljane, pisne spomine na nemško vojsko je sežgal in začel živeti življenje Poljanca. Po vojni je bil najprej poštar, potem vratar v Termiki. Postal je tudi prostovoljni gasilec. Domačini so ga označili za vaškega posebneža, kar se ga drži še toliko časa po njegovi smrti.

Zanimivosti, ki še zdaj krožijo v zvezi s Francevo pojavo:

- Imel je veliko vzdevkov: Franc Tavčar, Kobalu Franc'l, turističn' Franc'l, Kobau.
- »Eeeee ...« je zavil, preden je začel govoriti, najbrž zato, da je pridobil še malo časa, ker se mu ni nikamor mudilo.
- Iz službe ga je pot v glavnem peljala čez »pisarno« v gostilno na Vidmu. »Eeeee ... tole j pa kniga Druga svetovna vojska, Sulcenbergerja. A vidš, tule sn pa jest na slik, na 222

stran. Niemšk vojak, ke pejlem becikl.« Od takrat je stran 222 bila odprta v tej knjigi ves čas.

- Večni gostilniški pametnjakoviči so mu oponašali, da se ne zna voziti s kolesom, Franci pa: *»Eeeee ... ti pa sploh na vieš, kok se po niemšk prau – vozst s koliesam!«* In je bilo konec debate, ker kolo je bilo s Kobalom eno. Kolo je bilo njegov sopotnik, ravno dovolj hitro in ravno dovolj močno, da je zdržalo veliko telo, če se je usedel nanj in kolesaril v breg kot poštar proti Mlaki ali če se je naslonil na ovnove balance, ko se je vračal z bog ve katere poti, ko je zbiral potnike za izlete na Višarje, Trsat ali pa v Španijo in je v žaru navdušenja prevečkrat z gospodarji nazdravljaval s *»štamparlčki«*. Mudilo se ni nikoli, novico je lahko zadržal: *»Eeeee ... sn paršu poviedat dem paršu jutar nieki važnga povidat.«* Pa sta padla dva *»štamparlčka«* za isto novico, dober izplen. Kolo je bilo za njegovo delo turističnega animatorja kot internetno vezje, on pa sam poosebljeni Facebook. Poznal je vse, všečkal vsem, samo da je napolnil avtobus. Če ni šlo drugače, pa je ponudil sedež ob oknu.
- Za izlet v Gradec je avtobusu počila hladilna cev že v Poljanah, a ni bilo drame. Frencinu Marko je prinesel od doma cev, Franci mu je pogrnil svoj *»pruštaf«* pod avtobus, cev je bila hitro zamenjana in veselo naprej proti meji. Meja je bila vedno stresna točka izletov. Ali imajo vsi potne liste, sploh ali ga ima Franci? Nacku Zdravko ga je imel, pa so mu otroci za lepši videz narisali brke v *»pasuoš«* in ni šlo čez. Za nazaj so ga pobrali na meji. No, vsaj načrt je bil tak, a od silnih vtisov Gradca so nanj pozabili.
- Če Franci ni sam zamudil avtobusa, kot večkrat v Planici (ali pa so dolgo čakali nanj), je izlet kot izjemen vodič zaključil nasproti Visokega, ko so se vračali. *»Eeeee ... tole, če pa skož okn poglidate na lieva, je pa Vesuok.«*
- Ko je vodil mladino na gasilskem tekmovanju, sta se Strojariju Janez in Podskalarški Bogdan smejala, zato sta za kazen ostala brez klobase. In sta tudi za vedno zapustila gasilske vrste. Na tekmovanju so namesto C-sesalnega cevovoda sestavljali A-cevi. Ker vsak ve, da je A-sesalna cev navadna glista, mi smo pa vadili resno pod Francelnovim nadzorom s C, kdo se ne bi smejal. Gasilstvo je resen posel in se ne smeje, najmanj otroci na vajah, kaj šele na tekmah, tudi ne resni gasilci, najmanj pa seveda v akciji. Zato: *»Dvie ure pred požaram, eeee ... taprav gasilc neč na pije, no, sam tu vela za poklicne gasilce,«* se je izvil Kobau.

Slika 30: Turističen Francl

Slika 31: Francl s kolesom

Vir: Vaščan 2019

2.6 LEGENDARNE STAVBE

Legendarne so lahko tudi stavbe, ki v sebi skrivajo takšne in drugačne, resnične ali izmišljene zgodbe. V naših krajih sta najbolj zanimivi dve, in sicer Tavčarjev dvorec na Visokem in Šubičeva hiša v Poljanah.

Podrobneje sta predstavljeni v naslednjem poglavju (Terensko delo).

3 EMPIRIČNI DEL

Da bi naše hipoteze potrdile oziroma ovrgle, smo se posluževale različnih oblik dela. Sprva smo same razmišljale, kaj so legende. Ugotovile smo, da vsaj glede osnovnega pomena nismo imele prav, zato smo se odločile, da bomo raziskale, ali legende o naših krajih sploh obstajajo, kaj o njih vedo domačini in koliko jih poznajo. Oblikovale smo ankete za učence in odrasle ter jih razdelile tako učencem kot njihovim staršem. Načrtovale smo obisk Tavčarjevega dvorca na Visokem ter Šubičeve hiše, vendar nam je uspelo le slednje, saj Tavčarjev dvorec trenutno obnavljajo. Opravile smo tudi intervju s profesorico slovenščine, našo učiteljico Barbaro Levstek, prek elektronske pošte pa nam je nekaj zanimivosti povedal tudi gospod Matej Demšar, gospodar kmetije Karnišnik, sosednje domačije visoškega dvorca.

3.1 TERENSKO DELO

Na Poljanskem imata poseben kulturni pomen dve stavbi, za katere ravno tako lahko rečemo, da sta legendarni. Ne le da so v njih živeli in ustvarjali legendarni ljudje, ampak tudi same stavbe ohranjajo te legende. To sta Tavčarjeva domačija na Visokem in Šubičeva hiša v Poljanah.

3.1.1 Tavčarjev dvorec Visokem

Tavčarjev dvorec ali Dvorec Visoko, je kmečki dvorec iz 17. stoletja, verjetno širše najbolj znan po tem, da sta jo leta 1893 kupila zakonca Franja in Ivan Tavčar ter si tu uredila dvorec, v katerem je bilo polno del slovenskih slikarjev in kiparjev. Leta 1897 so tu postavili prvo teniško igrišče. Dvorec je bil od leta 1651 v posesti rodbine Kalan. Skozi desetletja so si sledili gospodarji te rodbine, prav tako se je spreminjala stavbna podoba dvorca. Zadnji gospodar, Anton Kalan, je leta 1893 prodal posest dr. Ivanu Tavčarju.

V zadnjih letih je dvorec Visoko pod pokroviteljstvom Občine Gorenja vas - Poljane znova zaživel. V njem si je možno ogledati stalno razstavo »Visoška domačija pripoveduje«, spomenik in grobnico pisatelja Ivana Tavčarja. Znotraj dvorca deluje tudi lično opremljena kavarna z letnim vrtom. Na voljo pa je tudi pestra ponudba domačih izdelkov.

Vse to priča o tem, da Visoko med ljudmi živi in obuja številne pripovedi iz preteklosti – torej je prava legenda.

Slika 32: Tavčarjev dvorec na Visokem

Vir: dlilb.si

Želele smo ga obiskati, si ogledati notranjost in okolico, vendar zaradi prenove tega nismo mogle izvesti.

Sicer so se z dvorcem in njegovo zgodovino ukvarjali že mnogi, podrobno so raziskovali njegovo preteklost in vlogo Franje in Ivana Tavčarja na njem. Me pa smo se preko elektronske pošte obrnile na gospoda Mateja Demšarja, gospodarja sosednje, tako rekoč Visokemu zrcalne domačije Karnišnik.

Matej Demšar skupaj z ženo Marijo vodi Karnišnikovo kmetijo, ki sta jo od leta 1990 do danes v celoti obnovila ter na njej uredila tudi turistične apartmaje Cvetje v jeseni. Iz zgodovinskih virov je potrjeno, da je vsaj od leta 1628 pa do leta 1993 na domačiji gospodarilo več rodov gospodarjev s priimkom Debeljak ali Debellak, kot je pisano v nekaterih listinah. V tridesetih in štiridesetih letih dvajsetega stoletja so se na kmetiji že ukvarjali s turizmom.

Slika 33: Karnišnikova domačija nasproti Visokega

Vir: visoko-turizem.si

Gospod Demšar nam je na vprašanje, ali pozna kakšno legendo visoške ali njegove domačije, povedal:

»Bolj kot legende poznam nekaj anekdot o naših prednikih ter tudi o Kalanih. Vse te zgodbe imajo resnično ozadje. O samih stavbah bi težko kaj pametnega povedal. Za pokušino nekaj kratkih.

- Iz roda v rod se je prenašala zgodba, da so visoški Kalani njivo, ki leži pred spomenikom dr. Ivana Tavčarja na Visokem, prodali mojim prednikom za hleb kruha. Menda je bila taka lakota, da so v to bili primorani. Zgodba ima realno ozadje - velika lakota v letih 1916 do 1918, ki je prizadela celotno zahodno zemeljsko poloblo zaradi izbruha ognjenika 15. 4. 1815 v Indoneziji.
- Velikokrat sem slišal, da naj bi hišna pomočnica zadnje visoške gospodarice, hišna Marjana, vedela, na kakšen način je umrl zadnji gospodar Visokega Janez Kalan, ki naj bi se po uradni verziji sam ustrelil. Ljudski glas je v zvezi s tem imel drugačno mnenje. Ubila naj bi ga žena. V zakonu nista imela otrok in naj bi si tudi ne delila ne postelje ne mize, kot se reče. Za molk naj bi hišna Marjana dobila pomemben del posesti – njive nekje v Poljanah. To slednje se je dejansko tudi zgodilo. Gospo je še na smrtni postelji obiskoval Ivan Tavčar, da bi mu povedala, kaj je bilo res, vendar ni nikoli spregovorila.
- Obstaja tolmačenje, da so moji predniki v 16. stoletju prišli s področja Karenskih Alp na severu Italije, zaradi česar naj bi bilo pri nas hišno ime Karnišnk. Prvotno naj bi ti ljudje

živeli v Karnišnkovi bajti. Reklo naj bi se pri Velinšak. V urbarjih je ta hiša omenjena. Od leta 1600, ko je rod tedanjih lastnikov ugasnil, pa naj bi prevzeli kmetijo. Kje naj bi ta bajta stala, mi še ni uspelo ugotoviti.

- Stric pa tudi mama sta mi govorila, da je naša hiša včasih stala poleg dvorca. V starih katastrih je dejansko na lokaciji dvorca bilo včasih več zidanih objektov.«

3.1.2 Šubičeva hiša v Poljanah

V Šubičevi hiši, rojstni hiši slovenskih slikarjev **Janeza in Jurija Šubica**, je v 2. polovici 19. stoletja pod vodstvom njenega očeta Štefana Šubica delovala najpomembnejša podobarska delavnica na Slovenskem.

V današnji podobi je nastala v sredini 19. stoletja. Hiša se ponaša z obokano kletjo in črno kuhinjo kot tudi z ohranjenim pohištvom in lesenim tramovnim stropom. Hiša je bila prenovljena, za javnost so jo spet odprli septembra 2015. Danes v njej deluje Kulturni center slikarjev Šubic z zanimivo muzejsko zbirko, ki jo dopolnjujejo ustvarjalne delavnice, delo v likovnem ateljeju ter razstave v razstavni galeriji. Učenke in učenci naše šole pogosto zaidemo tja, saj Šubičeva hiša stoji v neposredni bližini naše šole.

Slika 34: Šubičeva hiša v Poljanah

Vir: sl.wikipedia.org

Njena zunanost je vsem znana, saj večina učenk in učencev naše šole na poti v šolo hodi mimo nje. Poleg tega smo se v nižjih pa tudi v višjih razredih udeležili marsikatere likovne in kiparske delavnice, risali smo karikature. Vedno je bilo zanimivo. Spoznale pa smo tudi slikarko Majo Šubic, hčerko Iveta Šubica, ki nam je povedala marsikaj o umetnosti. Sicer pa je pred nekaj časa živela v vasi Predmost, ki je blizu Poljan.

Družinsko drevo te družine je zelo veliko in sega daleč v zgodovino. Njihove rezbarije, risbe in slike so vredne občudovanja, oddajajo lep in zanimiv čar. Bili so umetniki, ki so se tudi s trdim delom zapisali v zgodovino slovenske umetnosti.

Obisk Šubičeve hiše

Šubičevo hišo smo obiskale v popoldanskem času. Po njej nas je vodil gospod Jure Ferlan z Občine Gorenja vas - Poljane. Navajamo nekaj zanimivosti.

1. SPOMINSKA PLOŠČA z imenoma in letnicami rojstva ter smrti slikarjev Janeza in Jurija Šubica:

Janez in Jurij Šubic sta živela v Poljanah, kjer njuno delo ni bilo tako spoštovano, saj je bila njuna umetnost nadpovprečna in jo je le redko kdo razumel. Svoje slike sta težko prodala. V Nemčiji sta imela namreč tudi veliko konkurence. Da pa bi vsaj kaj zaslužila, jima je oče urejal delo – slikanje za cerkve. Oba sta zaradi bolezni zgodaj umrla.

Slika 35: Spominska plošča slikarjema Janezu in Juriju Šubicu

Vir: subicevahisa.si

Plošča v spomin na oba brata je bila kmalu po njuni smrti odkrita v stari cerkvi Sv. Martina v Poljanah – na obletnico Jurijeve smrti, 8. septembra 1896. Pod okriljem slovenskega pisateljskega društva so pripravili slovesnost in odkrili ploščo, ki jo je izdelal priznani kamnosek Feliks Toman. Po drugi svetovni vojni je bila cerkev porušena. Vaščani so iz nje znosili vse, kar je bilo uporabnega, med drugim je neki vaščan vzel tudi to ploščo in jo shranil v kleti, obrnjeno navzdol. Po tolikih letih se je odločil klet prenoviti in ploščo razbiti, vendar je tik pred zamahom videl, da je na drugi strani nekaj rezbarjeno. Ko je ploščo dvignil, je ugotovil, da je plošča prava dragocenost. Nato je šel na občino in ko se je vse uredilo, je plošča pristala v Šubičevi hiši, kamor tudi sodi.

O prireditvi ob odkritju spominske plošče je poročal tudi časopis Slovenski narod v članku Bratov Šubičev slavnost v Poljanah (Slovenski narod, XXIX/211, 15. 9. 1896, str. 2–3).

»In ti, popotnik, ki te zanese pot v Poljane, ne zabi stopiti v cerkev. Postoj pod spomenikom dveh mož, ki sta neizmerno ljubila svoj narod in domovino, a jim ni bilo dano, da bi spala smrtno spanje tam, kjer jima je zibelka tekla, ter vzklikni:

Slava njunemu spominu!«

(Vir: subicevahisa.si)

2. PRIPOVED VODIČA O SLIKI SV. MARTINA

Duhovnik je naročil sliko za cerkev Sv. Martina v Šmartnem. Naročilo je oddal Janezu Šubicu. Ta je umrlega škofa na platnu upodobil, ko je zdravil bolno deklico, ki je bila že na robu smrti. Sliko je po pošti poslal domov, kjer ji je oče naredil še okvir. Pred odhodom v cerkev je bila slika deset dni razstavljena v Ljubljani. Tam so jo ljudje hvalili, o njej so pisali časopisi. Na god sv. Martina pa so sliko prenesli v cerkev. Ko so jo ljudje videli, nad njo niso bili navdušeni, ker na njej Martin ni bil upodobljen z goskami, ampak z "mrličem", zato so rekli, da ne bodo dali za »ofer«. Ker pa je duhovnik sliko moral plačati, je vzel cerkvene prihranke in s tem drobižem poplačal sliko. Ko je Janez prejel pismo župnika, ga je vsebina zelo potrla, zato se je odpravil iz rodne Slovenije v Avstrijo, na Dunaj.

Slika 36: Slika sv. Martina v Šmartnem pod Šmarno goro

Vir: rtvslo.si

3. JURIJ ŠUBIC je poleg slikanja portretov ilustriral tudi knjige in časopise, npr. Stritarjev Zvon. Leta 1877 je na povabilo Josipa Stritarja začel upodabljati Stritarjev cikel pesmi Raja.

Slika 37: Jurij Šubic kot ilustrator

Vir: arnes.si

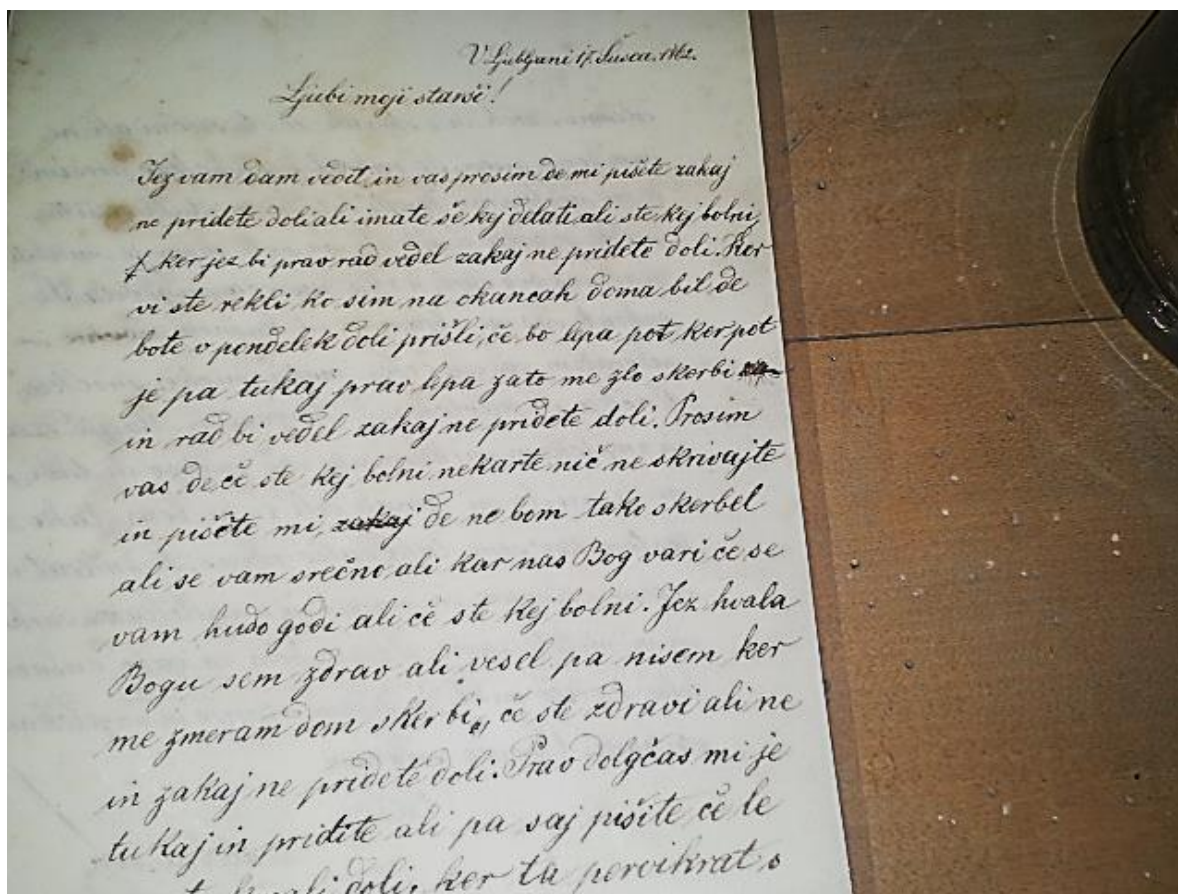
4. PISMA, ROKOPISI, NAPISI NA SKODELICAH, STEKLENICAH, VRČKIH ...

Prebrale smo nekaj odlomkov iz pisem, ki sta jih brata (predvsem Janez) pisala domačim.

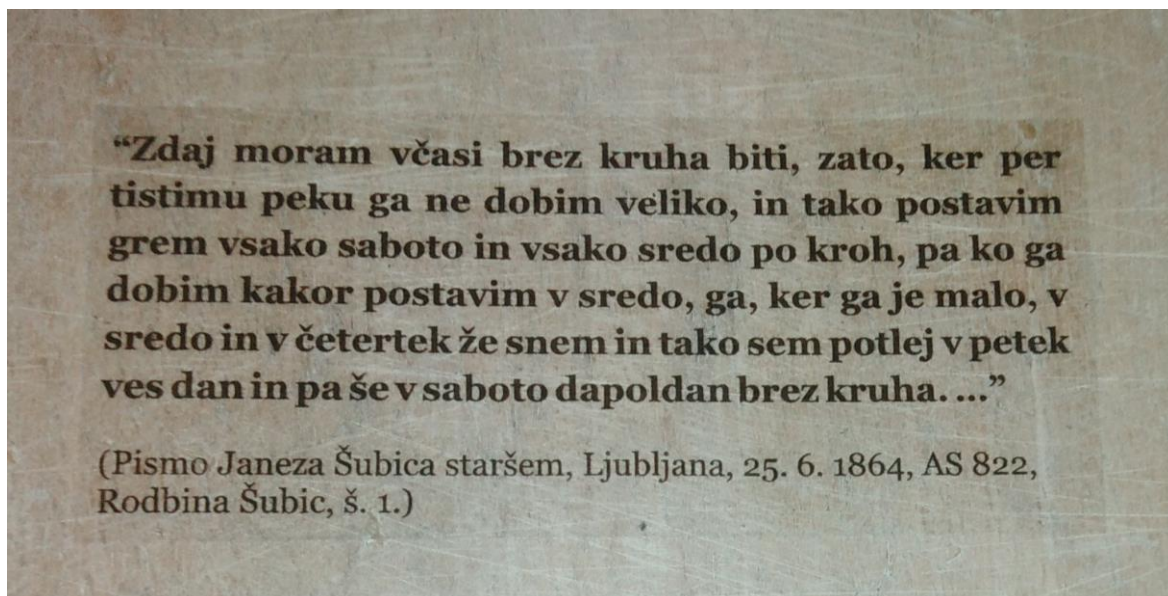
V hiši je razstavljen raznovrsten pribor. Na marsikaterem kosu so napisi – odlomki iz pisem, ki jih je Janez Šubic pisal svoji družini iz tujine.

Napis na skodelici: piše, da na tujem dobi za zajtrk samo kavo, potem pa do kosila, ki je bilo ob petih popoldne, nič. Dodaja pa, da se bo počasi privadil.

Napis na vrčku za vino: piše, da v tujini ni mogel piti vina, ker je bilo predrago in si ga ni mogel privoščiti. V drugem odstavku pa piše, da gre zvečer ven in si bo privoščil kozarček ali dva, ker se od vode ne more živeti.

Slika 38: Pismo Janeza staršem, 1862 – rokopis (foto: Brina Frlan)

Slika 39: *Pismo Janeza staršem, 1864* (foto: Nina Jereb)

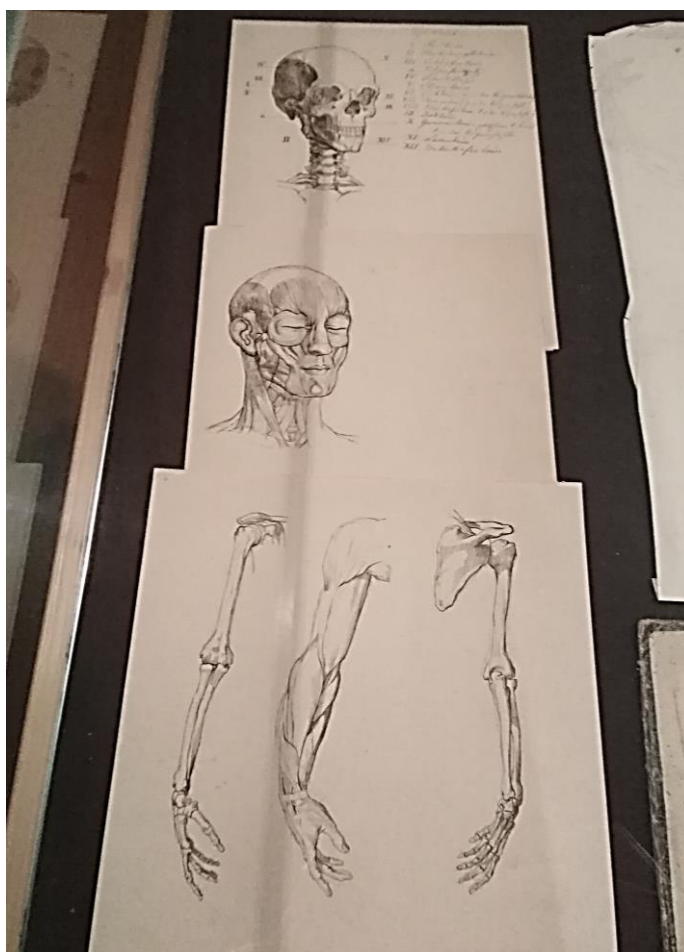
Slika 40: *Napis na vinski steklenici* (foto: Brina Frlan)

5. SLIKARSKO ORODJE

Slika 41: Omara z orodjem, barvami in pripomočki (foto: Nina Jereb)

6. SKICE

Slika 42: Študije človeškega telesa (foto: Nina Jereb)

3.2 ANKETE

Sestavile smo dva različna anketna vprašalnika, in sicer:

- za učence OŠ Poljane (Priloga 1)
- za odrasle (Priloga 2)

Ankete smo razdelile učenkam in učencem od 7. do 9. razreda. Izpolnili so jih v šoli, rahlo spremenjene vprašalnike pa so odnesli staršem domov. Vprašanja za odrasle so bila zelo podobna tistim za učence. V Tabeli 1 sva pri vprašanjih povsod uporabili 2. osebo ednine.

V nadaljevanju predstavljamo rezultate anket za učence in za odrasle ter primerjavo med odgovori učencev in odraslih. Za ponazoritev odgovorov in lažjo predstavo sva za šest vprašanj smo izdelale še krožne diagrame.

Tabela 1: Rezultati anket za učence in odrasle

	VPRAŠANJE	UČENCI OŠ POLJANE (107 anket)	ODRASLI (46 anket)
1.	Kaj vse misliš, da so lahko legende?	Anekdote: 28 Pripovedke in pravljice o junakih (Krpan, Klepec ...): 58 Zgodbe o svetnikih: 33 Vaški posebneži: 41 Znani ljudje (Tavčar, Šubic): 30 Zgodbe o krajih (o nastanku ...): 73 Zgodbe o hribih, potokih in drugih zemljepisnih pojavih: 65 Zgodbe o praznovanjih: 26 Strašljive zgodbe za poredne otroke: 44	Anekdote: 14 Pripovedke in pravljice o junakih (Krpan, Klepec ...): 31 Zgodbe o svetnikih: 19 Vaški posebneži: 17 Znani ljudje (Tavčar, Šubic): 34 Zgodbe o krajih (o nastanku ...): 34 Zgodbe o hribih, potokih in drugih zemljepisnih pojavih: 22 Zgodbe o praznovanjih: 11 Strašljive zgodbe za poredne otroke: 9

2.	Ali poznaš kakšno legendo?	DA: 72 NE: 35	DA: 38 NE: 8
	Če si na zgornje vprašanje odgovoril/-a pritrdilno, napiši, kje si izvedel/-a zanjo.	Od starih staršev: 35 Govorice v gostilni: 12 Stari vaščani: 14 Drugo: 12 Od staršev: 8 Stari vaščani 3 eden je napisal še Od sovaščanov: 4 V šoli pri slovenščini Turistični krožek	Od starih staršev: 17 Govorice v gostilni: 0 Stari vaščani: 11 Iz knjig: 10
3.	Zakaj misliš, da so nastale legende?	Ker so se ljudje dolgočasili: 37 Verjeli so v svetnike: 9 Strašili so otroke: 14 Verjeli so v nadnaravne sposobnosti nekaterih ljudi: 44 Drugo: 3	Ker so se ljudje dolgočasili: 13 Verjeli so v svetnike: 8 Strašili so otroke: 4 Verjeli so v nadnaravne sposobnosti nekaterih ljudi: 18 Drugo: 3
4.	Ali meniš, da je tudi živ človek lahko legenda?	DA: 59 NE: 48	DA: 32 NE: 14
5.	Katerih legend je po tvojem mnenju več?	O krajih: 44 O svetnikih: 7 O ljudeh: 53 O junakih: 2 O živalih: 1	O krajih: 14 O svetnikih: 11 O ljudeh: 20 Drugo: 1
6.	Ali misliš, da je na Poljanskem veliko legend?	DA: 57 NE: 50	DA: 32 NE: 14
	Če si na zgornje vprašanje odgovoril/-a pritrdilno, napiši, zakaj tako misliš.	Ker ljudje tu že dolgo živijo: 30 Ker je tu veliko cerkva: 4 Ker je tu živelo veliko znanih ljudi: 23	Ker ljudje tu že dolgo živijo: 17 Ker je tu veliko cerkva: 6 ker je tu živelo veliko znanih ljudi: 9
7.	Ali poznaš legendo o sv. Volbenku in cerkvi Na Logu?	DA: 15 NE: 92	DA: 12 NE: 34
8.	Ali so ti stari starši kdaj pripovedovali o tvojem kraju, veri, znanih ljudeh – kar koli, kar bi lahko bilo legenda?	DA: 20 NE: 87	/

	V primeru pritrdilnega odgovora napiši, o čem.	O cerkvi sv. Križ: 1 O ljudeh: 1 O krajih: 2 Kako je nastal slap Podrancka: 1 Zakaj se Poljane tako imenujejo: 1 O domačem hišnem imenu: 1 Kako so nastale Vinharje: 2 O jamah: 2 O velikanu z Blegoša: 3 Kako so včasih živeli in kako je bilo med vojno: 2 O sv. Volbenku	/
8.	Ali mislite, da se današnji otroci v šolah dovolj učijo o legendah?	/	DA: 20 NE: 26
9.	Ali meniš, da legende še vedno nastajajo?	DA: 55 NE: 52	DA: 29 NE: 17
9.	Ali menite, da so legende pomembne za slovenski jezik, književnost in kulturo?	/	DA: 20 NE: 26
10.	Ali misliš, da legende zamirajo?	DA: 70 NE: 37	DA: 34 NE: 12

Pri obrazložitvi odgovorov na zadnji dve vprašanji so **učenci** navajali veliko stvari, ki bi jih bilo težko umestiti v tabelo. Zato jih predstavljamo posebej.

9. vprašanje: Ali meniš, da legende še vedno nastajajo?

DA: 55 NE: 52

V primeru pritrdilnega odgovora napiši, zakaj tako misliš.

Ker se jih na novo spomnijo, ker si ves čas poskušamo kaj pojasniti, ker kdo kaj vidi, napihne in pove naprej, ker je legenda lahko tudi človek, ker še vedno lahko slišiš kakšno novo legendo, ker je še veliko zanimivih ljudi na svetu, ker so legende tukaj, ker se legende sproti dogajajo,

ker si še danes ne moremo razložiti nekaterih pojavov, ker lahko staro legendo spremeniš, ker nastajajo novi kraji, se rojevajo novi ljudje, ker se vsak dan zgodi nekaj novega, ker hočejo ljudje ohraniti to navado, ker si ljudje izmišljujejo junake, zgodbe, razlage, ker si jih ljudje izmišljujejo, ker smo vsi legende

10. vprašanje: Ali misliš, da legende zamirajo?

DA: 70 NE: 37

V primeru pritrdilnega odgovora napiši, kaj bi storil/-a, da legende ne bi zamrle.

Nič, ne vem, obujala bi jih, objavila v glasilu, govoril bi jih naprej, izumil bi nove, pripovedoval bi jih mlajšim, svojim otrokom, zbral bi jih, širil bi jih med ljudmi ...

Več bi jih pripovedovali.

Začeli bi govoriti otrokom in bi oni govorili naprej.

Več bi si jih pripovedovali, da bi se prenašale iz roda v rod.

Ugasnil bi elektriko.

Zapisal bi jih v knjigo.

Ko bi ti nekdo povedal legendo bi jo ti povedal naprej.

Svojim otrokom bi jih govorila.

Napisal bi jih.

Vprašal bi stare starše, da mi jih povedo in bi jih govoril naprej.

Začel bi jih pripovedovati mlajšim otrokom.

Začel bi jih govoriti drugim.

Pri obrazložitvi odgovorov na zadnji dve vprašanji so **odrasli** navedli nekaj razlogov.

10. vprašanje: Ali menite, da legende še vedno nastajajo?

DA 29

NE 17

11. vprašanje: Ali mislite, da legende zamirajo?

DA 34

NE 12

V primeru negativnega odgovora napišite, zakaj tako mislite.

Ker veliko ljudi ne verjame več vanje.

Ker med nami še vedno živijo posebni ljudje.

V primeru pritrdilnega odgovora napišite, kaj bi storili, da legende ne bi zamrle.

Bi jih zapisali.

Bi jih povedali mlajšim.

Ukinili bi internet.

Bi naredili zbirko za vsako vas.

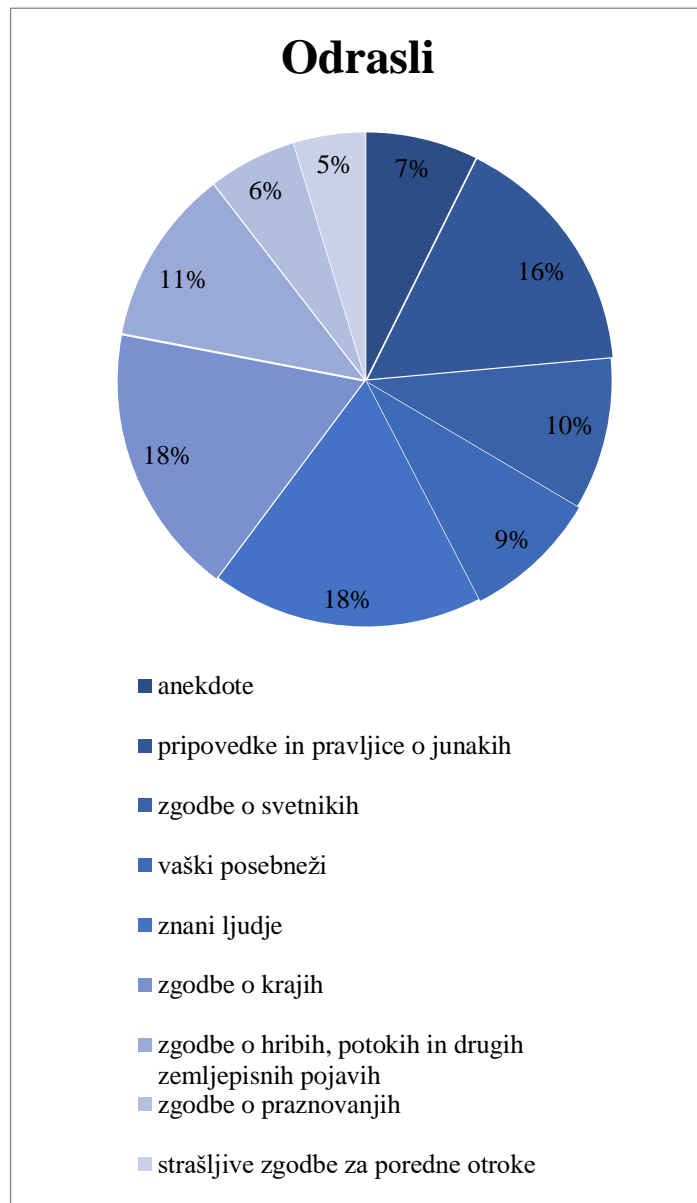
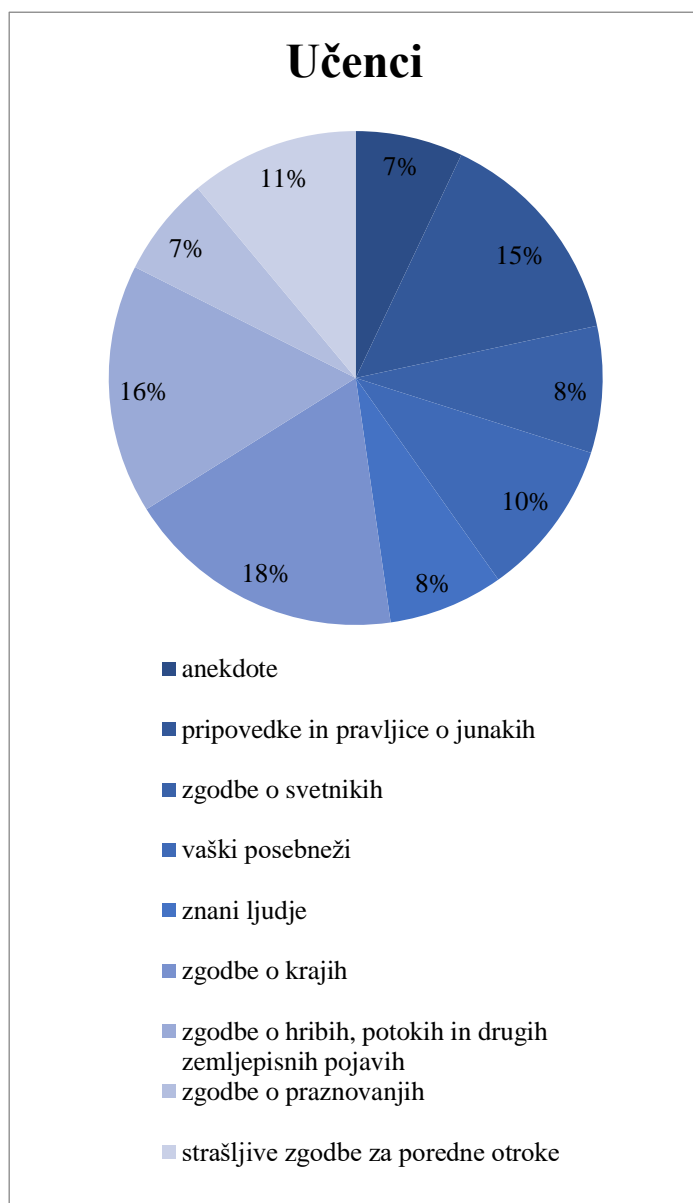
Po analizi odgovorov ugotavljamo, da osnovni pomen besede legenda ne učencem ne odraslim ni poznan. Menijo, da so legende zgodbe o nastanku krajev, o junakih, posebnejih, slavnih ljudeh. Svetnikov in njihovih življenjepisov ne omenjajo. To se sklada z našim predvidevanjem, da legenda že dolgo ni več omejena le na svetnike in njihova dela, ampak ima zelo širok pomen.

Tako mladi kot odrasli ne poznajo veliko poljanskih legend oziroma so prepričani, da so tudi zgodbe o škrtih, studencih in hudobnih ženskah legende.

Pripovedovanje legend in drugih zgodb iz roda v rod zaradi načina življenja počasi zamira, vendar se kar nekaj anketirancev, tako učencev kot odraslih, zaveda, da se bodo zgodbe, kot so legende, pripovedke, anekdote itd. ohranjale samo, če si jih bomo čim več in čim pogosteje pripovedovali.

Grafični prikaz in primerjava odgovorov na šest vprašanj za učence in odrasle

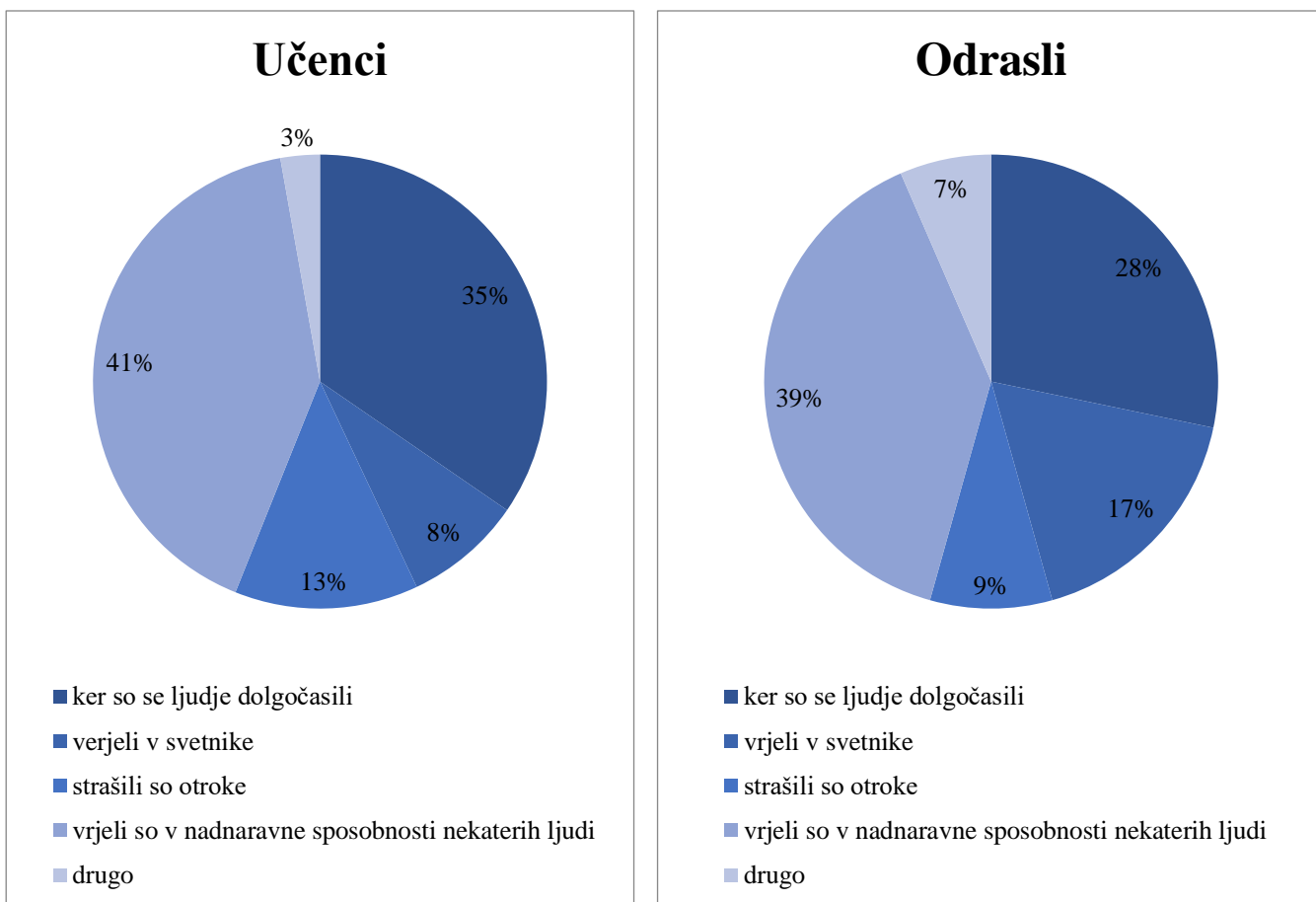
1. vprašanje: Kaj vse misliš, da so lahko legende?

Iz grafov je razvidno, da imajo tako otroci kot tudi odrasli vsak svojo predstavo in svoje mišljenje. Rezultati so si po odstotkih zelo podobni. Pri obeh skupinah anketirancev je največjo podporo dobila izbira zgodbe o krajih, takoj za njo pa ji pri otrocih sledi izbira zgodbe o hribih, potokih in drugih zemljepisnih pojavih, pri odraslih pa izbira znani ljudje doživi ravno tolikšno množično podporo, kot izbira zgodbe o krajih.

4. vprašanje

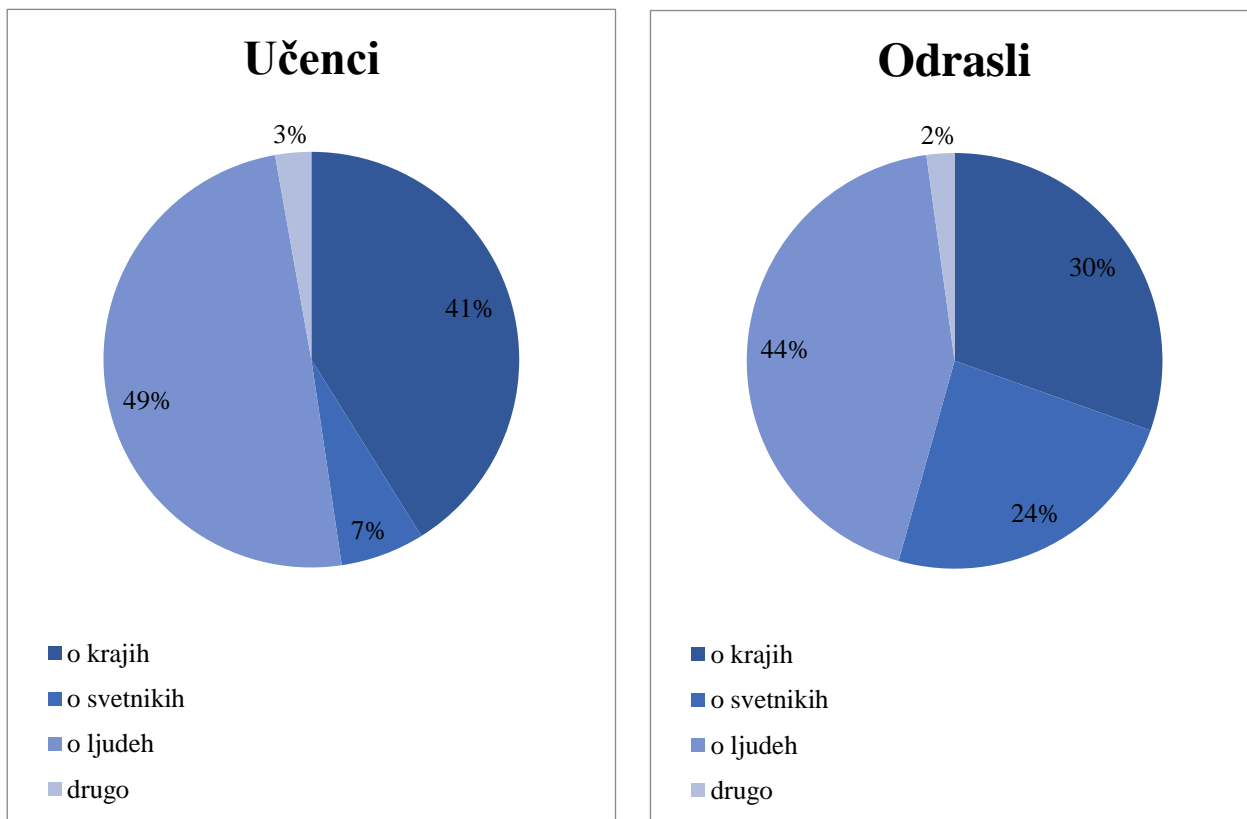
Zakaj misliš, da so nastale legende?

Iz grafov je razvidno, da večina (41 %) učencev in (39 %) odraslih misli, da so legende nastale, ker so ljudje verjeli v nadnaravne sposobnosti, čeprav tudi mišljenje, da so nastale, ker so se ljudje dolgočasili, ne zaostaja veliko.

6. vprašanje

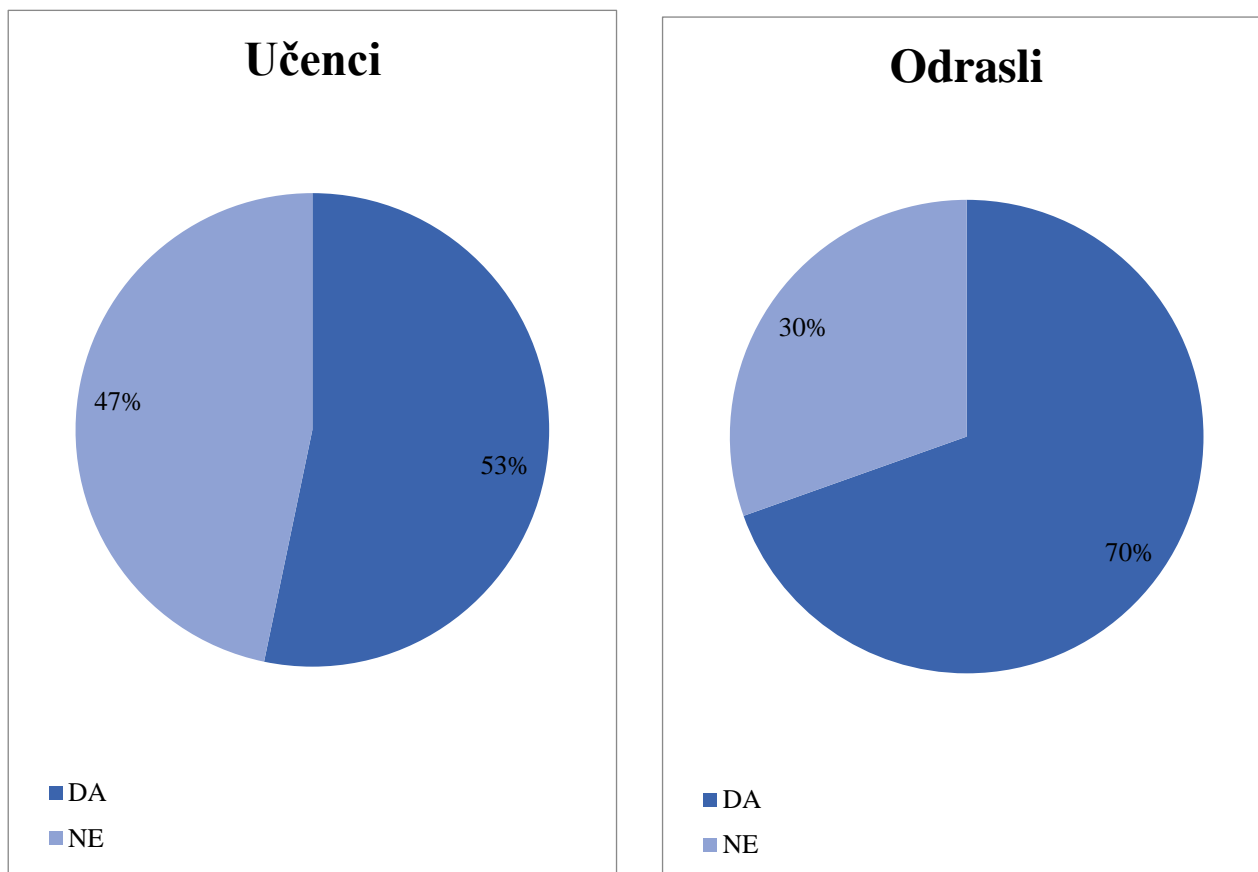
Katerih legend je po tvojem mnenju več?

Iz grafov lahko razberemo, da 49 % učencev in 44 % odraslih meni, da je na Poljanskem veliko legend o ljudeh. To priča o že zelo dolgi kulturi življenja tukaj. Iz druge strani pa za njimi legende o krajih ne zaostajajo veliko, saj je na Poljanskem veliko skritih in zanimivih kotičkov z bogato kulturo in preteklostjo.

7. vprašanje

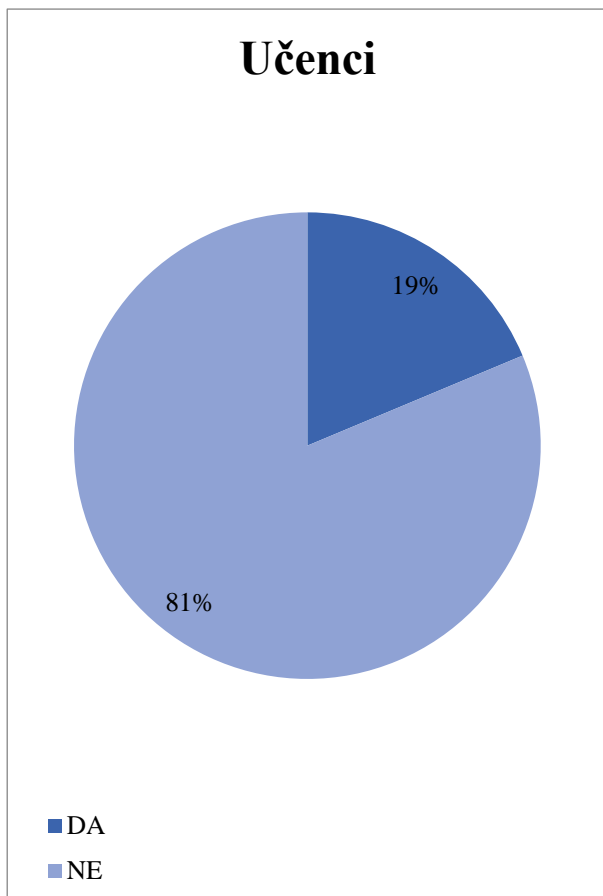
Ali misliš, da je na Poljanskem veliko legend?

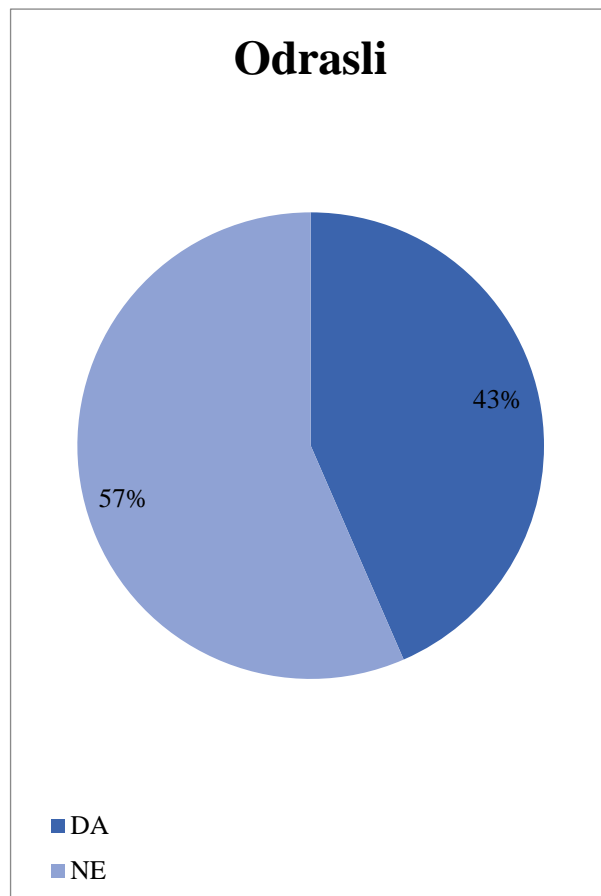
Iz grafov je razvidno, da so anketiranci deljenega mnenja. Prevladuje sicer mišljenje, da je na Poljanskem veliko legend, a je tudi drugo mnenje množično podprto.

10. vprašanje

Ali so ti stari starši kdaj pripovedovali o tvojem kraju, veri, znanih ljudeh- kar koli, kar bi lahko bilo legenda?

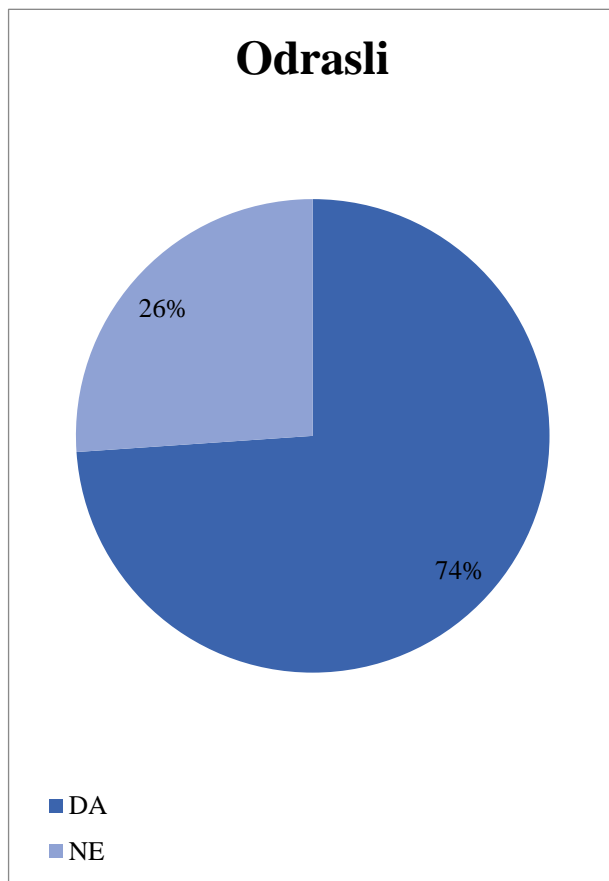
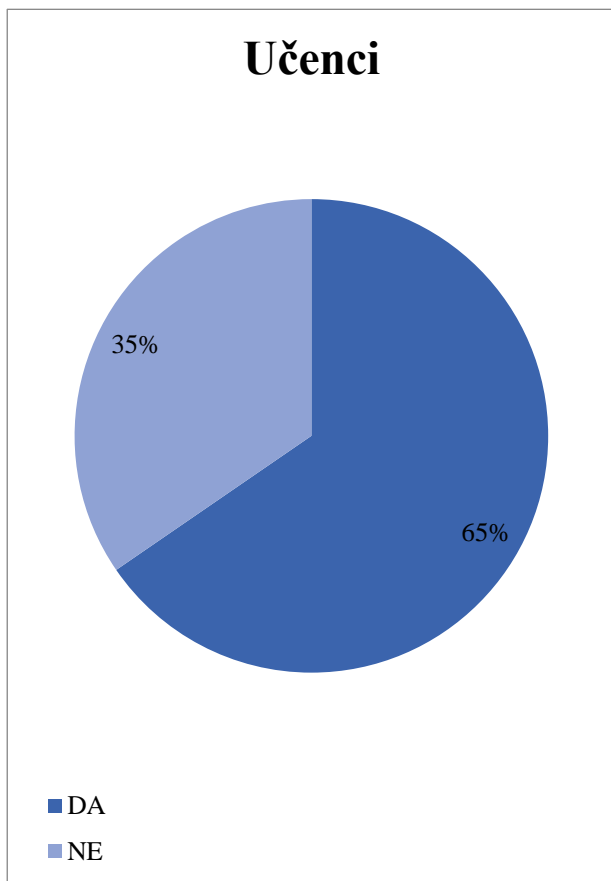
Ali mislite, da se današnji otroci v šolah dovolj učijo o legendah?

Iz grafov lahko ugotovimo, da učenci vse redkeje spoznavajo svoje korenine, saj se s starimi starši o tem ne pogovarjajo, tako kot so se včasih. Lahko bi rekli, da je pripovedovanje iz roda v rod izgubilo svoj pomen. Iz grafov odraslih pa lahko ugotovimo, da prelagajo to odgovornost na šolo. Na podlagi tega lahko sklepamo, da se odrasli ne zavedajo pomembnosti legend in njihovega čara.

14. vprašanje

Ali misliš, da legende zamirajo?

Iz grafov je razvidno, da večina anketirancev – 65 % otrok in 74 % odraslih – meni, da legende zamirajo.

3.3 INTERVJU

Opravile smo intervju z našo učiteljico slovenščine, gospo Barbaro Levstek.

Zanimalo nas je njeno mnenje o legendah, kakšna je njihova zastopanost v učnih načrtih, kakšen pomen imajo legende za naš narod ...

1. Ali mislite, da so legende pomemben del slovenskega jezika, naroda ter kulture?

Vsekakor, tako kot so pomemben del tudi pripovedke, bajke, basni ... Skozi legende spoznavamo življenje in ljudi preteklega časa, njihova razmišljanja, spoznanja, vedenja. So del naše identitete.

2. Ali mislite, da se legendam v šoli dovolj posvečamo?

Legendam je namenjeno le malo časa. Če se želimo z njimi bolj spoznati, je to lahko v okviru raziskovalne naloge, seminarske naloge, pri dodatnem pouku ...

3. Ali mislite, da današnja generacija na splošno ve, kaj so legende v prvem pomenu?

Nisem prepričana. Legende pogosto zamenjajo z drugimi besedilnimi vrstami – posebej s pripovedkami, tako kot zamenjujejo pravljice in pripovedke, pravljice in basni ... Kaj je legenda v prvotnem pomenu, pa po moje ne vedo niti starejše generacije, razen tisti, ki jih to področje zanima. Sploh pa je legenda dobila tudi drugoten pomen – legenda je lahko tudi nekdo, ki ga vsi občudujejo ...

4. Ali mislite, da se ljudje dovolj zavedajo pomembnosti legend?

Ne vem, ali se ljudje na splošno sploh zavedajo pomembnosti našega izročila. Želim si, da bi bili vsi ponosni na to, kar so naši predniki pomembnega ustvarili, in da poskrbimo, da se to izročilo prenaša naprej. Med učenci opažam, da poznajo vse manj ljudskih pesmi, pravljic, bajk, legend, plesov. Kdo bo torej poskrbel, da bodo njihovi otroci poznali naše izročilo? Ostanajo le še učitelji v šolah, kjer pa zaradi natrpanega učnega načrta ni dovolj časa, da bi jim predstavili res bogato kulturno dediščino.

5. Ali so legende na splošno samo v knjigah ali so tudi v glasbi oz. v splošnem življenju?

Kot sem že rekla, legenda lahko pomeni tudi osebo, ki jo drugi občudujejo. Legende v tem pomenu se lahko pojavljajo v glasbi, športu ..., govorimo pa lahko tudi o vaških legendah – posameznikih, ki kakorkoli izstopajo, so posebni, poznamo npr. tudi izraz »živa legenda«.

6. Kako bi po vašem mnenju v prvotnem smislu opisali legende?

Prvotno so legende pripovedovale o življenju mučencev in svetnikov, kasneje gre za zgodbe, v katerih nastopajo krščanske svete osebe (Kristus, Marija, svetniki).

7. Kakšen je po vašem mnenju današnji položaj legend v sodobni družbi?

Če govorimo o legendi kot besedilni vrsti, sem povedala že prej – ljudje jih ne poznajo veliko oziroma dovolj, premalo se zavedamo njihovega pomena. Prav bi bilo, da starši pripovedujejo otrokom vsaj legende iz svojih krajev, seveda pa tudi znane legende iz slovenskega izročila.

8. Ali so legende dandanes dovolj spoštovane ali po vašem mnenju izumirajo?

Na nas je, da poskrbimo, da legende ne izumrejo in da se jih spoštuje. Na srečo imamo zapisane, treba jih je le vedno znova oživljati, poskrbeti, da se bodo mladi srečevali z njimi in prepoznali njihovo bogastvo.

9. Kaj mislite, da so legende pomenile v prvotnem pomenu?

V prvotnem pomenu so bile najbrž zelo pomembne in spoštovane. Izraz prihaja iz latinščine in pomeni »kar se mora brati«. Sprva je bila to knjiga, iz katere so brali o življenju mučencev in

svetnikov. Predstavljam si, da je bilo to v tistem času nekaj, kar je pri ljudeh vzbujalo tudi strahospoštovanje.

Najlepše se vam zahvaljujemo za pogovor.

4 RAZPRAVA

Potrditev hipotez

1. Starejša generacija bolje pozna prvotni pomen legend.

Ta hipoteza je delno potrjena, saj lahko pri grafu 1 vidimo, da sta tako starejša kot tudi mlajša generacija odgovarjali podobno, vendar bi morali za točen rezultat povprašati še naše babice in dedke.

2. Starejša generacija pozna več legend kot mlajša.

Ta hipoteza je potrjena.

3. Legende so zgodbe iz starih časov.

Ta hipoteza je delno potrjena, saj so legende mnogo več kot zgodbe iz starih časov. To lahko vidimo tudi v teoretičnem delu, kjer je razlaga pomena besede legenda.

4. Legende so lahko tudi ljudje.

Ta hipoteza je potrjena.

5 ZAKLJUČEK

Z raziskovalno nalogo smo se veliko naučile o legendah in o sami slovenščini. Pred raziskovalno nalogo smo mislile, da so legende samo pravljice in znane osebe, ki jih imenujejo legende. Šele zdaj smo spoznale, da legende sploh niso samo pravljice in pripovedke, ampak nekaj, kar so si ljudje izmislili in si s tem razložili kakšne pojave.

Ugotovile smo, da učenci ne vedo veliko o legendah, nasploh pa, da legende skozi leta izgubljajo svoj pomen, čeprav so kulturna dediščina naših prednikov.

Naučile smo se, da je ožji pomen besede legenda že davno prerasel svoje okvirje in da se ta pojem zelo pogosto uporablja v vsakdanjem življenju. Prav zato tako učenci kot odrasli izraz legenda zamenjujejo s pripovedko, bajko ali staro zgodbo na splošno. Ker smo tako mislile tudi me, smo za raziskovalno nalogo izbrale naslov LEGENDE NA POLJANSKEM. Legend res ni veliko, je pa veliko zgodb, pripovedi in pripovedk.

Vesele smo, da smo se odločile za raziskovalno nalogo, saj smo s tem poglobile svoje znanje iz slovenščine. Res je, da je bilo težko in smo se kdaj tudi zelo namučile, ampak je bilo vredno vsega truda.

6 VIRI IN LITERATURA

KNJIGE

1. KMECL, M., 1976. *Mala literarna teorija*. Ljubljana: Založba Borec.
2. ZUPANC, L., 1958. *Kamniti most*. Muzejsko društvo Škofja Loka.
3. ZUPANC, L., 1972. *Zlato pod Blegošem*. Muzejsko društvo Škofja Loka.

SPLETNI VIRI

1. *Legenda*. Dostopno na <https://sl.wikipedia.org/wiki/Legenda> (13. 10. 2016)

Legenda. Dostopno na

2. *Termania.net, geslo »legenda«*. Dostopno na <https://www.termania.net/iskanje?query=legenda&SearchIn=All> (13. 10. 2016)
3. *Občina Gorenja vas - Poljane, Krajevne skupnosti (zemljevid)*. Dostopno na <http://www.obcina-gvp.si/sl/content/obcina-gorenja-vas-poljane/krajevne-skupnosti.html> (15. 12. 2019)
4. *Google maps, Občina Gorenja vas - Poljane (zemljevid)*. Dostopno na <https://www.google.com/maps/place/Ob%C4%8Dina+Gorenja+vas+-+Poljane/@46.1088619,13.9828141,11z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x477ac2d1bbf04d7f:0x400f81c823fedd0!8m2!3d46.1116582!4d14.1149348> (16. 12. 2019)
5. <https://svetniki.org/sveti-martin-iz-toursa-skof/> (29. 2. 2020)
6. *Sveti Martin iz Toursa*. Dostopno na <https://cosmopolitan.metropolitan.si/aktualno/o-svetem-martinu-martinovanju-in-martinovih-goskah/> (29. 2. 2020)
7. *Sveti Jurij*. Dostopno na <http://zgodovina.si/danes-goduje-sv-jurij/> (15.2.2020)
8. *Župnija Poljane nad Škofjo Loko*. Dostopno na <https://druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/zupnija/zupnija-poljane-nad-skofjo-loko> (3. 1. 2020)
9. *Cerkev sv. Primoža in Felicijana (slika)*. Dostopno na <https://www.hribi.net/slika.asp?pot=399374> (27. 12. 2019)
10. *Sveti Volbenk, škof*. Dostopno na <https://svetniki.org/sveti-volbenk-skof/> (22. 1. 2020)
<http://www.poljanska-dolina.si/kulturne-znamenitosti/cerkev-svetega-volbenka/> (23. 1. 2020)

11. *Cerkev svetega Volbenka na Logu*. Dostopno na <http://zupnija-poljane.rkc.si/cerkev-sv-volbenka-na-logu/> (13. 3. 2020)
12. *Cerkev sv. Brikcija (slika)*. Dostopno na <https://www.naizletu.si/2017/16-07-17/DSC00152.JPG> (21.3.2020)
13. *Brikcij iz Toursa*. Dostopno na https://sl.wikipedia.org/wiki/Brikcij_iz_Toursa (12. 1. 2020)
14. *Sveti Valentin*. Dostopno na <https://svetniki.org/sveti-valentin-duhovnik-in-mucenec/> (30. 12. 2019)
15. *Cerkev sv. Valentina (slika)*. Dostopno na <https://www.casnik.si/narava-in-pokrajina-foto-valentin-nad-lusami/> (13. 12. 2019)
16. *Lojze Zupanc, življenjepis*. Dostopno na <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi883029/> (6. 1. 2020)
17. *Legenda o začaranem studencu*. Dostopno na <http://gremovhribe.si/lokacije/16/koca-na-blegosu> (6. 3. 2020)
18. *Črni kal*. Dostopno na <http://vencelj-sportnik.blogspot.com/2016/08/iz-martinj-vrha-na-blegos.html> (6. 3. 2020)
19. *Hrib Pasja ravan*. Dostopno na <http://www.poljanskadolina.com/sl/geo/tocke/pasja-ravan.html> (3. 1. 2020)
20. *Pasja ravan (slike, zemljevid)*. Dostopno na <https://www.geago.si/sl/pois/21687/pasja-ravan> (3. 1. 2020)
21. *Ivan Tavčar*. Dostopno na https://sl.wikipedia.org/wiki/Ivan_Tav%C4%8Dar (3. 3. 2020)
22. *Anica Berčič, ljubiteljska igralka*. Dostopno na <http://arhiv.gorenjskiglas.si/article/20120129/C/301299992/sliva-pa-za-parbuolsk-mej> (20. 3. 2020)
23. *Anica Berčič*. Dostopno na http://www.obcina-gvp.si/assets/podblegaske_novice/Vascan2018.pdf (13. 2. 2020)
24. *Turističn Francl*. Dostopno na <http://www.obcina-gvp.si/sl/news/glasilo-vascan.html> (11. 2. 2020)
25. *Rodbina Šubic (slika)*. Dostopno na http://sola-poljane.splet.arnes.si/?page_id=13017 (18. 3. 2020)
26. *Maja Šubic (slika)*. Dostopno na <https://www.delo.si/zgodbe/nedeljskobranje/slikarko-majo-subic-sta-zapeljala-darwina.html> (13. 3. 2020)

27. *Tavčarjev dvorec na Visokem (slika)*. Dostopno na <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:IMG-KRRUJRFW> (13. 3. 2020),
<http://www.poljanskadolina.com/sl/geo/tocke/tavcarjev-dvorec-na-visokem.html> (15. 3. 2020)
28. *Karnišnikova domačija (slika)*. Dostopno na <http://visoko-turizem.si/si/page.php?11> (11. 3. 2020)
29. *Šubičeva hiša, zunanost (slika)*. Dostopno na https://sl.wikipedia.org/wiki/Poljane_nad_%C5%A0kofjo_Loko (16. 3. 2020)
29. *Spominska plošča bratov Šubic*. Dostopno na <http://www.subicevahisa.si/120-letnica-odkritja-spominske-plosce-bratoma-subic/> (20. 3. 2020)
30. *Slika sv. Martina v Šmartnem*. Dostopno na <https://www.rtv slo.si/kultura/razglednice-preteklosti/martinova-slika-ki-je-burila-duhove/295600> (11. 1. 2020)
31. *Jurij Šubic – ilustrator*. Dostopno na <http://www2.arnes.si/~skapus/02%20Clanki/Raja.html> (23. 3. 2020)
32. *Jurij Šubic*. Dostopno na <http://www.poljanska-dolina.si/znane-osebnosti/jurij-subic/> (22. 3. 2020)

USTNI VIRI

Barbara Levstek, profesorica slovenščine in francoščine (marec 2020)

Jure Ferlan, predstavnik Občine Gorenja vas – Poljane in vodič po Šubičevi hiši (marec 2020)

Matej Demšar, gospodar domačije Karnišnik, (januar 2020, po elektronski pošti)

7 PRILOGE

Priloga 1 – Anketni vprašalnik za učence OŠ Poljane

Priloga 2 – Anketni vprašalnik za odrasle iz Poljan in okolice

PRILOGA 1

ANKETNI VPRAŠALNIK ZA UČENCE OŠ POLJANE

ANKETA O LEGENDAH (UČENCI)

Smo Brina Frlan, Nina Jereb in Tadeja Kržišnik, učenke 7. razreda OŠ Poljane. Raziskujemo legende na Poljanskem. Prosimo vas, če lahko izpolnite anketo o legendah in nam tako pomagate pri raziskovanju.

Razred: 7. r 8. r 9. r

1. Kaj vse misliš, da so lahko legende (možnih več odgovorov)?

- a) anekdote
- b) pripovedke in pravljice o junakih (Martin Krpan, Peter Klepec ...)
- c) zgodbe o svetnikih
- č) vaški posebneži
- d) znani ljudje (Ivan Tavčar, Ive Šubic)
- e) zgodbe o krajih (o nastanku ...)
- f) zgodbe o hribih, potokih in drugih zemljepisnih pojavih
- g) zgodbe o praznovanjih
- h) strašljive zgodbe za poredne otroke (Če ne boš naredil naloge, te bo vzel strašni velikan ...)

2. Ali poznaš kakšno legendo?

- a) DA
- b) NE

Če si na zgornje vprašanje odgovoril/-a pritrdilno, napiši, kje si izvedel/-a zanjo.

- od starih staršev
- govorice v gostilni
- stari vaščani
- drugo:

3. Zakaj misliš, da so nastale legende?

- a) ker so se ljudje dolgočasili
- b) verjeli so v svetnike
- c) strašili so otroke
- č) verjeli so v nadnaravne sposobnosti nekaterih ljudi
- d) drugo: _____

4. Ali meniš, da je lahko tudi živ človek legenda?

- a) DA
- b) NE

5. Katerih legend je po tvojem mnenju več?

- a) o krajih
- b) o svetnikih
- c) o ljudeh
- č) drugo: _____

6. Ali misliš, da je na Poljanskem veliko legend?

- a) DA
- b) NE

Če si na zgornje vprašanje odgovoril/-a pritrdilno, napiši, zakaj tako misliš.

- ker ljudje tu že dolgo živijo
- ker je tu veliko cerkva
- ker je tu živelo veliko znanih ljudi
- drugo: _____

7. Ali poznaš legendo o sv. Volbenku in cerkvi na Logu?

- a) DA
- b) NE

8. Ali so ti je stari starši kdaj pripovedovali o tvojem kraju, veri, znanih in neznanih ljudeh – kar koli, kar bi bilo lahko legenda?

- a) DA
- b) NE

V primeru pritrdilnega odgovora napiši, o čem.

9. Ali meniš, da legende še vedno nastajajo?

- a) DA
- b) NE

V primeru pritrdilnega odgovora napiši, zakaj tako misliš.

10. Ali misliš, da legende zamirajo?

- a) DA
- b) NE

V primeru negativnega odgovora napiši, zakaj tako misliš.

V primeru pritrdilnega odgovora napiši, kaj bi storil/-a, da legende ne bi zamrle.

/

Zahvaljujemo se ti za sodelovanje!

Brina Frlan, Nina Jereb in Tadeja Kržišnik

PRILOGA 2

ANKETNI VPRAŠALNIK ZA ODRASLE IZ POLJAN IN OKOLICE

ANKETA O LEGENDAH (ODRASLI)

Smo Brina Frlan, Nina Jereb in Tadeja Kržišnik, učenke 7. razreda OŠ Poljane. Raziskujemo legende na Poljanskem. Prosimo vas, če lahko izpolnite anketo o legendah in nam tako pomagate pri raziskovanju.

1. Kaj vse mislite, da so lahko legende? (Možnih je več odgovorov.)

- a) anekdote
- b) pripovedke in pravljice o junakih (Martin Krpan, Peter Klepec ...)
- c) zgodbe o svetnikih
- č) vaški posebneži
- d) znani ljudje (Ivan Tavčar, Ive Šubic)
- e) zgodbe o krajih (o nastanku ...)
- f) zgodbe o hribih, potokih in drugih zemljepisnih pojavih
- g) zgodbe o praznovanjih
- h) strašljive zgodbe za poredne otroke (Če ne boš naredil naloge, te bo vzel strašni velikan ...)

2. Ali poznate kakšno legendo?

- a) DA
- b) NE

Če ste na zgornje vprašanje odgovorili pritrdilno, napišite, kje ste izvedeli zanjo.

- od starih staršev
- govorice v gostilni
- stari vaščani
- iz časa svojega šolanja
- iz knjig
- drugo: _____

3. Zakaj mislite, da so nastale legende?

- a) ker so se ljudje dolgočasili, z njimi so si krajšali večere
- b) verjeli so v svetnike
- c) z njimi so strašili otroke
- č) verjeli so v nadnaravne sposobnosti nekaterih ljudi
- d) drugo: _____

4. Ali menite, da je lahko tudi živ človek legenda?

- a) DA
- b) NE

5. Katerih legend je po vašem mnenju več?

- a) o krajih
- b) o svetnikih
- c) o ljudeh
- č) drugo: _____

6. Ali mislite, da je na Poljanskem veliko legend?

- a) DA
- b) NE

Če ste na zgornje vprašanje odgovorili pritrdilno, napišite, zakaj tako mislite.

- ker ljudje tu že dolgo živijo
- ker je tu veliko cerkva
- ker je tu živelo veliko znanih ljudi
- drugo: _____

7. Ali poznate legendo o sv. ~~Volbenku~~ in cerkvi na Logu?

- a) DA
- b) NE

8. Ali mislite, da se današnji otroci v šolah dovolj učijo o legendah?

- a) DA
- b) NE

9. Ali menite, da so legende pomembne za slovenski jezik, književnost in kulturo?

- a) DA
- b) NE

V primeru pritrdilnega odgovora napišite, zakaj tako mislite.

10. Ali menite, da legende še vedno nastajajo?

- a) DA
- b) NE

V primeru pritrdilnega odgovora napišite, zakaj tako mislite.

11. Ali mislite, da legende zamirajo?

- a) DA
- b) NE

V primeru negativnega odgovora napišite, zakaj tako mislite.

V primeru pritrdilnega odgovora napišite, kaj bi storili, da legende ne bi zamrle.

Zahvaljujemo se vam za sodelovanje!

Brina Frlan, Nina Jereb in Tadeja Kržišnik